

SANASTOKESKUS TSK • TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Johan Myking,
ekologian erikoiskielestä,
paikkatietosanastoa,
VoIP, VOIP vai Voip,
aktiivinen tähti,
Termlosen,
plutoidi...

3 | 2008

TERMINFO

THE FINNISH TERMINOLOGY CENTRE TSK

TERMINFO

29. vuosikerta • numero 3 | 2008

JULKAISIJA Sanastokeskus TSK ry
PÄÄTOIMITTAJA Thomas Baltscheffsky
TOIMITUSSIHTEERI Anu Ylisalmi
TOIMITTAJA Sirpa Suhonen (Summaries)
TOIMITUSNEUVOSTO Thomas Baltscheffsky,
Jukka Ihanus, Kristiina Kaski, Ari Muhonen,
Pirkko Nuolijärvi, Matti Ojala, Ari Penttilä,
Rune Skogberg, Seija Suonuuti, Anu Ylisalmi
PAINOPAIKKA Art-Print Oy
KUSTANTAJA Stellatum Oy
Upseerinkatu 1, 02600 Espoo
www.stellatum.fi

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET

Tilaaajapalvelu/Terminfo
PL 115, 30101 Forssa
puh. (03) 4246 5340
faksi (03) 4246 5341
tilaaajapalvelu@stellatum.fi
www.stellatum.fi

TILAUSHINNAT SUOMESSA 2008

Terminfo ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kestotilaus 37 € (laskutusväli 12 kuukautta)
Määräaikaistilaus 41 € (kesto 12 kuukautta)
Irtonumero 10,50 €

TILAUSEHTO

Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle tilausjakso kerrallaan ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko muuttaa sen määräaikaiseksi tai lopettaa tilauksen. Tilauksen hinta on tilausjakson alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilausjakson loppua. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet. Tilausehdot löytyvät lehden jokaisesta numerosta. Osoitetietoja ei käytetä muussa kuin Stellatum Oy:n omassa toiminnassa.

ASIAKASREKISTERI

Rekisterikuvas ja -seloste ovat nähtävissä Stellatum Oy:n tiloissa. Tilaajan tietoja käytetään asiakassuhteen ylläpitoon ja hoitoon. Yhteydenotot tulee tehdä kirjallisina ja allekirjoitettuna tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona. Tilaaja voi kieltää tietojensa käytön markkinointitarkoituksiin ja markkinatutkimuksiin ilmoittamalla asiasta.

Aikakauslehtien liiton jäsenlehti
ISSN 0358-7517

Sanastotyötä kehittämässä <i>Thomas Baltscheffsky</i>	3
Johan Myking – terminologian monitoimimies <i>Anu Ylisalmi</i>	4
Huomiota kääntämiseen, kieleen ja kulttuuriin <i>Ari Penttilä</i>	7
Aktiivinen tähti? Kääntäjänä tieto- ja viestintätekniikan maailmassa <i>Satu Närvä</i>	9
VoIP, VOIP, Voip, voip vai V.O.I.P – jäljittämässä lyhenteiden oikeaa kirjoitusasua <i>Soile Järvi</i>	10
Piparit, päätset ja palkkiot paikalleen! – Terminologiset menetelmät opettajan ja opiskelijan apuvälineenä <i>Nina Pilke</i>	12
Ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisan kielen ominaispiirteet <i>Annikki Liimatainen</i>	15
Paikkatietosanastoa suomeksi <i>Riina Kosunen</i>	18
Termiharava	19
Kirjallisuutta	21
Summaries	23

Lukijapalautetta voi lähettää Sanastokeskukseen (osoite alla) tai sähköpostitse osoitteeseen terminfo@tsk.fi

TERMINFO INTERNETISSÄ www.tsk.fi/fi/ti

SANASTOKESKUKSEN YHTEYSTIEDOT

osoite	Albertinkatu 23 A 12 00120 Helsinki
puhelin	(09) 2709 1060
faksi	(09) 608 859
sähköposti	tsk@tsk.fi terminfo@tsk.fi
Internet	www.tsk.fi

TERMIPALVELU (MAKSULLINEN EI-JÄSENILLE)

puhelin	(09) 608 876
sähköposti	termipalvelu@tsk.fi

Sanastotyötä kehittämässä

Erikoiskielten käytön lisääntyminen yhteiskunnassa luo paineita sanastotyölle. Uutta tietoa syntyy jatkuvasti. Terminologiset sanastot muodostavat tärkeän välineen tiedon siirtämiseksi laajemmalle yleisölle. Nykyihmiset tarvitsevat täsmällistä kieltä voidakseen toimia yhteiskunnassa. Sanastotyötä onkin hyvä tehdä ajatellen eri kohderyhmiä. On lähdettävä käyttötarpeesta. Mihin ja miten sanastoja tosiasiaassa käytetään ja mitä eri kohderyhmät tarvitsevat?

Sanastotyön tekijöiltä tämä edellyttää toiminnan kehittämistä ja sopeuttamista uudensuuntauksiin. Yksi nykypäivän sanastotyön haasteista on parantaa sanaston hyödynnettävyyttä. Sanastosta voidaan saada helpokäyttöisempi kehittämällä sanaston rakennetta. Sanastoon voidaan lisätä esimerkiksi käsittekaavioita, ja hakujen tekemistä voidaan yksinkertaistaa.

Vaativampia tavoitteita voidaan toteuttaa ontologisoimalla sanastoja. Ontologisoinnilla tarkoitetaan sanaston saattamista tietokoneen ymmärtämään muotoon, jossa voidaan hyödyntää käsitteuhdetietoon perustuvaa koneellista päättelyä. Ontologioiden avulla pyritään luomaan uusia, entistä tarkempia ja monipuolisempia tiedonhaku- ja käyttömahdollisuuksia.

Sanastotyön välttämättömiä työvaiheita pyritään myös optimoimaan. Työajasta pääosan vievät käsitteanalyysi, määritelmien laadinta ja käsitte-suhteiden esittäminen kaavioilla sekä vastineiden hakeminen. Sanastotyön prosessia voidaan optimoida tietoteknisten ratkaisujen avulla etenkin aineiston keruun, vastineiden hakemisen, lausuntokierroksen toteuttamisen ja julkaisuvalmistelujen osalta.

Sanastotyön lopputulos on perinteisesti ollut sanastojulkaisu. Nykyään sanastotyössä pyritään luomaan yksittäisen sanaston lisäksi kohderyhmälle sopivat puitteet sanaston hyödyntämiseen ja päivittämiseen. Tällä pyritään aikaisempaa paremmin mahdollistamaan sanaston kehittäminen osana käyttäjäkunnan päivittäistä toimintaa.

Myös sanaston julkaisemisessa puhaltava uusia tuulia. Paitsi että sähköinen julkaiseminen yleistyy painettujen julkaisujen kustannuksella, syntyy myös uusia tapoja sanastojen esittämiseen. Joissakin tapauksissa sanastojulkaisu tulee yksinomaan oman organisaation käyttöön, toisille sanaston julkaiseminen julkisessa termipankissa on toimivampi vaihtoehto. Julkaisu ei myöskään välttämättä ole lopullinen, vaan sitä voidaan päivittää.

Sanastokeskus TSK keskittyy sanastotyön kehittämiseen ja toteuttamiseen. Kuuntelemme mielellämme sanastotarpeitanne – sekä pieniä että isoja.

Thomas Baltscheffsky
thomas.baltscheffsky@tsk.fi
päätoimittaja

Johan Myking – terminologian monitoimimies

Anu Ylisalmi

4

Bergenin yliopistossa yliassistenttina työskentelevä *Johan Myking* väitteli tohtoriksi Vaasan yliopistossa elokuussa. Hän on toiminut terminologian parissa eri tehtävissä 1980-luvulta saakka ja on ollut pitkään mukana myös pohjoismaisen terminologian alan yhteistyöorganisaation Nordtermin toiminnassa.

Kielistä kiinnostunut lukutoukka

Johan Myking on syntynyt ja kasvanut Radøyen saarella 50 kilometriä Bergenistä pohjoiseen. Myking kuvailee olleensa nuorena lukutoukka ja kiinnostunut kielistä, kielipolitiikasta sekä kielen ja yhteiskunnan suhteesta. Lukiota käydäkseen Myking muutti Bergeniin. Lukiossa hän menestyi erityisen hyvin ranskassa ja latinassa.

Päästyään ylioppilaaksi Myking aloitti opinnot Bergenin yliopistossa. Hän opiskeli pohjoismaisia kieliä ja kirjallisuutta, ranskaa sekä yhteiskuntatieteitä. Yhden lukukauden Myking vietti Ranskan Angers'ssa opiskellen paikallisessa katolisessa yliopistossa.

Myking puhuu äidinkieltensä norjan lisäksi hyvin ranskaa ja englantia sekä pärjää myös saksan kielellä. Hän on opetellut myös islantia ja ymmärtää kieltä hyvin, vaikka puhuminen tuottaakin vielä vaikeuksia.

Terminologian pariin

Valmistuttuaan yliopistosta Myking jäi sinne töihin. Öljy-yhtiö Statoil oli päättänyt ottaa norjan työkieleksen Gullfaksin öljykentällä ja Bergenin yliopisto sai tehdäkseen kattavan sanastoprojektin. Myking toimi projektissa tutkimusassistenttina. Projekti oli monen vuoden ajan hyvin merkittävä osa Norjassa tehtävää sanastotyötä. "Monet muutkin tämän projektin työntekijät ovat jääneet tutkimuksen pariin, ja monet meistä ovat erikoistuneet nimenomaan terminologiaan", Myking kertoo.

Myking on työskennellyt yliopistossa tutkimusassistentin työn jälkeen yliopistonopettajana. Hän on osallistunut myös muuhun terminologian alan toimintaan. Myking oli vuonna 2001 konkurssiin menneen Norjan sanastokeskuksen (norj. Rådet for teknisk terminologi) hallituksen jäsen. Lisäksi hän toimi usean vuoden ajan

Kuva: Nordtermin

Johan Myking väitteli elokuussa tohtoriksi Vaasan yliopistossa.

norjan nynorskin edustajana Norjan kielineuvostossa (Norsk språkråd) ja viime vuosina hänellä on ollut amatillis-strateginen vastuu terminologiakysymyksistä uudessa Kielineuvostossa (Språkrådet).

Elokuun puolessavälissä Myking väitteli tohtoriksi Vaasan yliopistossa. Hän päätti väitellä Suomessa, koska hän on tuntenut Vaasan yliopiston tutkimusyhteisön jo 20 vuoden ajan ja hänellä on siellä hyviä yhteistyökumppaneita. Väitöspäivä oli Mykingin mielestä hieno: "Väittelemisen Vaasassa on juhlallinen rituaali, mikä teki päivästä jännittävän ja eksoottisen kaikille paikalla olleille ulkomaalaisille."

Myking analysoi väitöskirjassaan motivaation käsitettä terminmuodostuksen periaatteena lähtöaineistonaan norjankielinen öljytermistö. Motivaatiolla viitataan termien muodostamiseen siten, että niistä tulee merkitykseltään läpikuultavia. "Yritän esittää kootusti tämän periaatteen aseman kansainvälisessä terminologiassa", Myking kertoo. "Lisäksi yritän analysoida tavallisten ihmisten asenteita omakielisiä termejä kohtaan – että seläiset termit ovat usein muka kömpelöitä."

Myking on kirjoittanut paljon terminologian alaan liittyviä kirjoja ja artikkeleita. Myking on kirjoittanut muun muassa yhdessä Vaasan yliopiston professorin *Christer Laurénin* ja Kööpenhaminan kauppakorkeakoulun emeritusprofessorin *Heribert Pichtin* kanssa kaksi kirjaa terminologiasta ja erikoisalojen viestinnästä.

Myking työskentelee Bergenin yliopiston humanistisen tiedekunnan vasta perustetulla kielitieteellisten, kirjallisten ja esteettisten opintojen laitoksella, joka muodostettiin yhdistämällä 7–8 aikaisempaa laitosta. Mykingin vanha laitos – ja edelleen hänen "varsinainen laitoksensa" – on pohjoismainen laitos, joka on vastuussa pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden opetuksesta.

Mykingin työnkuvaan kuuluu puoliksi tutkimusta ja puoliksi opetusta tai ohjausta sekä jonkin verran hallintoa. "Perinteisesti meidän on täytynyt ottaa hoitaaksemme hallinnollisia velvollisuuksia ja toimia, ja niitä minulla on ollut paljon. Olen toiminut muun muassa laitoksen johtajana kolmen vuoden ajan", Myking kertoo.

Myking on viime vuosien aikana todennut, että kaikista tärkeintä ja antoisinta työssä on käydä kieleen liittyviä keskusteluita nuorten opiskelijoiden kanssa – myös opintojensa alkuvaiheessa olevien nuorten kanssa.

Kielineuvosto hallinnoi Norjan kielipolitiikkaa

Kielineuvosto on Norjan valtion kaiken kielipolitiikan hallintoelin ja saa rahoituksensa valtion budjetista. Kesäkuussa ministeriö antoi suurkäräjille kielipolitiikkaa koskevan esityksen, joka oli erittäin kunnianhimoinen ja laajentaa Kielineuvoston vastuualuetta. "Tämä esitys osoittaa, että valtio haluaa ottaa vastuun norjan kielen säilyttämisestä ja kehittämisestä yhteiskuntaa kantavana kieleenä. Esitys on saanut positiivisen vastaanoton sekä mediassa että kielen ammattilaisten joukossa", Myking arvioi.

Myking on Kielineuvoston terminologian ja ammattikielen neuvoston puheenjohtaja. Neuvosto on neuvoo antava elin, jossa on edustajia terminologian ja sanastotyön parissa toimivista organisaatioista. Neuvoston tehtävä on tukea ja neuvoo Kielineuvoston henkilökuntaa, jolla on aktiivinen vastuu toiminnasta. Lisäksi jäsenten tulee auttaa levittämään tietoa sanastotyöstä yhteiskunnassa.

Kielineuvostossa on tällä hetkellä parikymmentä työntekijää, joista kolme työskentelee sanastotyön parissa. Kielineuvoston toiminta sanastotyön alalla on vaihdellut suuresti. Tällä hetkellä sanastotyö luetaan virallisen päätöksen mukaan tärkeisiin tehtäväkenttiin, ajatuksena on etenkin koordinoita muualla tehtävää työtä.

Kielineuvosto tunnetaan Norjassa hyvin ja sillä on selvä asema julkisessa elämässä. Siksi Mykingin mukaan myös huomataan laajalti, kun Kielineuvosto tekee epäsuosittuja päätöksiä tai lausuu jotakin, mitä media pitää "tyhmänä".

Vuoteen 2001 asti Norjassa tehtävä sanastotyö keskittyi ennen kaikkea Norjan sanastokeskukseen. Nyt päävastuu on Kielineuvostolla, mutta sanastotyötä tehdään muun muassa myös ulkoministeriössä, Norjan standardisointiliitossa sekä lääketieteen ammattipiireissä. Myking on hyvin iloinen siitä, että Kielineuvosto on ottanut sanastotyön hoitaakseen Norjassa. Tämä ei kuitenkaan ole riittävää ja uudet toimijat ovat tervetulleita mukaan työhön.

Norjassa on terminologian ja sanastotyön opetusta joissakin yliopistoissa ja korkeakouluissa osana ammattikielen opetusta. Norjan kauppakorkeakoulu osallistuu pohjoismaiseen Termdist-projektiin. Projektin tavoite on luoda yliopistotasoinen terminologian opintokokonaisuus, joka toteutetaan verkossa. Suomesta projektissa on mukana Vaasan yliopisto.

Norjan kaksi kielimuotoa

Norjassa ei ole yhtenäistä kirjakieltä, vaan maan viralliset kielet ovat bokmål ja nynorsk. Tilanteen taustalla on 1830-luvulta alkanut norjalaisen kansallistunteen kasvu Norjan ja Tanskan unionin päätyttyä ja Norjan muodostettua unionin Ruotsin kanssa. Kansa halusi oman, aidon norjan kielen.

Ongelmana oli, päästäisiinkö tähän uudistamalla käytössä ollutta tanskan kirjakieltä norjan suuntaan vai luomalla uusi kirjakieli norjan murteiden pohjalta. Itseoppinut kielentutkija *Ivar Aasen* valitsi jälkimmäisen vaihtoehdon ja tätä kautta syntyi nynorsk. Toinen kielentutkija, *Knud Knudsen*, valitsi ensimmäisen vaihtoehdon, josta kehittyi bokmål. Nykyään on laskettu, että noin 10 % väestöstä käyttää nynorskia, mutta tarkkoja tilastoja on vaikea saada. Valtio ottaa suuren vastuun nynorskista, mutta teollisuudessa ja elinkeinoelämässä nynorskin asema on erittäin heikko.

Nynorsk on sanastoltaan bokmålilla puhdaskielisempi ja siinä on pyritty välttämään tanskan ja saksan kielistä tulevia vaikutteita. Keskeiset sanat kuten bokmälän *jeg* ja *ikke* ovat nynorskiksi *eg* ja *ikkje*. Myös kieliopissa on eroja: nynorskissa esimerkiksi taivutetaan substantiiveja johdonmukaisesti kolmessa suvussa, kun taas bokmälissä on variaatiota kahden ja kolmen suvun välissä. Myös äänteissä on eroja: nynorskissa on joissakin sanoissa diftongi (*stein*, *bein*, *raud*), kun bokmälissä näissä sanoissa on ruotsin tapaan monoftongi (*sten*, *ben*, *rød*).

"Paradoksaalista on, että kielimuodot ovat erilaisuudestaan huolimatta erittäin samankaltaisia. Toisen kielimuodon ymmärtäminen tai lukeminen ei tuota minikäänlaisia vaikeuksia, jos ei ota huomioon tahdonpuutteesta tai ennakkoluuloista aiheutuvia ongelmia", Myking kertoo. "Monet poliitikot ja tavalliset ihmiset ovat kuitenkin sitä mieltä, että kahden kielimuodon ylläpitäminen on epäkäytännöllistä ja kallista. Monet vastustavat myös valtion harjoittamaa nynorskin suosimista, kuten sitä että molempien kielimuotojen kirjoittaminen on pakollista peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa 13. kouluvuoteen asti."

Kielen käyttöalan kapeneminen on ongelma Norjassa, kuten muissakin kulttuuripiirimme maissa. Monet suuret yritykset ovat ottaneet englannin käyttöön konserni-kielenä ja tämä koskee paradoksaalisesti ennen kaikkea öljyteollisuutta, joka 1980-luvulla panosti norjankielisen termistön kehittämiseen. Myös tutkimuksen alalla on kova paine julkaista englanniksi. "Monet ovat sitä mieltä, ettei Norjassa tehdä tarpeeksi kielen käyttöalan kapenemista vastaan ja aiheesta keskustellaan paljon juuri nyt", Myking kertoo.

Nordterm-yhteistyö tärkeää

Johan Myking on Nordtermin johtoryhmän varajäsen ja jäsen Nordtermin työryhmässä AG1 – terminologinen tutkimus ja koulutus. Hän toimi myös AG 1:n varapuheenjohtajana vuosina 1993–2001.

Nordterm-yhteistyö on Mykingin mielestä erittäin tärkeä osa pohjoismaista kielellis-kulttuurillista yhteistyötä. Se antaa molemminpuolista vahvuutta ja tukea yksittäisille pohjoismaille. Tämä on tärkeää, koska terminologisia näkemyksiä ei yleisessä kielityössä aina kuulla ja arvosteta.

"Kun tarkastelemme Pohjoismaita, niin sanastotyö on profiloitunut näissä maissa aika eri tavalla. Voimme sanoa, että Suomi ja Ruotsi muodostavat ryhmän, joka eroaa selvästi Islannista ja Norjasta, ja Tanska ei muistuta kumpaakaan näistä kahdesta ryhmästä. Kuitenkin kaikki ymmärtävät toisiaan ja saavat molemminpuolista hyötyä naapureistaan!" Myking arvioi.

"Tärkein pohjoismaisen yhteistyön etu on, että siinä on mukana ihmisiä, joilla on paljon yhteinen kulttuuri- ja kielitausta. Suhteellisesti katsoen terminologialla ja sanastotyöllä on Pohjoismaissa korkea status, vaikkakaan työ ei saa tarpeeksi rahoitusta", Myking arvioi.

"Suomessa tehdään erittäin pätevää työtä terminologian ja sanastotyön parissa, ennen kaikkea Sanastokeskus

TSK:ssa ja Vaasan yliopistossa. Molemmat organisaatiot osallistuvat aktiivisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön, ja tämä on Pohjoismaille erittäin tärkeää."

Myking näkee muiden terminologian parissa työskentelevien tavoin, että terminologia ja sanastotyö ovat erittäin tärkeitä sekä kulttuuriarvona että taloudellisen arvonmuodostuksen tekijänä. Mykingin mukaan "kaikki" pitävät terminologiaa ja sanastotyötä hyvin tärkeinä, mutta niistä ei silti olla valmiita maksamaan: "Tämä paradoksi ei ota hävitäkseen, ja terminologioiden on siksi aina taisteltava saadakseen ymmärrystä sanastotyön arvolle. Ja sanastotyön arvohan ei ainakaan vähene globalisoituneessa taloudessa!"

Vaeltamista, lukemista ja jazzia

Johan Myking asuu vaimonsa kanssa lapsuuden kotiseudullaan 30 kilometrin päässä Bergenistä. Perheen lapset ovat jo aikuisia ja opiskelevat.

Myking viettää vapaa-aikaansa mielellään kotitalonsa ja kesämökkinsä pihamaalla. Hän maalaa seiniä, leikkaa nurmikkoo, kaataa puita, leikkaa pensasaitaa ja tekee muita tarpeellisia käytännön töitä. Pihatöiden lisäksi hän käy vaeltamassa tuntureilla.

Myking myös lukee kirjoja ja lehtiä sekä kuuntelee musiikkia cd:lta, radiosta ja yhä enemmän internetradiosta. Hän pitää ennen kaikkea jazzista, mutta myös kansanmusiikista. Hän on tänä vuonna löytänyt myös suomalaisen *Maria Kalaniemen* musiikin.

Poimintoja Johan Mykingin julkaisuista

Laurén, Christer & Myking, Johan & Picht, Heribert 1997: *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.

Laurén, Christer & Myking, Johan & Picht, Heribert 2008: *Insikter om insikt. Nordiska teser om fackkommunikation*. Oslo: Novus.

Myking, Johan 2001: Against prescriptivism? The 'socio-critical' challenge to terminology. *Terminology Science & Research. IITF Journal 11: 1–2*. Wien: TermNet. 49–65.

Myking, Johan 2008: *Motivasjon som termdanningsprinsipp. Ein teoretisk diskusjon på grunnlag av norsk oljeterminologi*. Acta Wasaensia 191. Vasa: Universitas Wasaensis.

Huomiota kääntämiseen, kieleen ja kulttuuriin

Ari Penttilä

Kielet ja niiden käyttö ovat tänä vuonna esillä useassa eri yhteydessä. Syys-lokakuun vaihteessa vietettävällä kääntäjienpäivällä alkaa jo olla pitkät perinteet, mutta tänä vuonna kieliin on kiinnitetty huomiota kansainvälisesti muillakin foorumeilla. Myöskään terminologian merkitystä ei ole unohdettu.

Kansainvälinen kääntäjienpäivä

Ajatus Kansainvälisestä kääntäjienpäivästä syntyi Kansainvälisen kääntäjäjärjestön FIT:n (Fédération Internationale des Traducteurs) piirissä vuonna 1991. Suomalaiset kääntäjät innostuivat asiasta heti alusta alkaen, sillä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ja Kääntäjien ammattijärjestö järjestivät ensimmäisen kääntäjienpäivän tilaisuuden Helsingissä 30.9.1992. Siitä pitäen on päivää juhlittu vuosittain syys-lokakuun vaihteessa niin täällä Suomessa kuin monien muidenkin maiden kääntäjäjärjestöjen keskuudessa.

Kääntäjienpäivän ajankohdaksi valittiin 30. syyskuuta, joka on katolisen kirkkoisän ja pyhimyksen Hieronymuksen päivä. *Hieronymus* syntyi vuoden 347 paikkeilla ja kuoli vuonna 420. Muiden kirjallisten töidensä ohella hän tuli tunnetuksi myös kääntäjänä, sillä hänen työnsä tulosta on Raamatun latinankielinen käännös *Vulgata*. Niinpä hänet on nimetty muun muassa kääntäjien suojeluspyhimykseksi.

FIT valitsee vuosittain kääntäjienpäivälle jonkin yhteisen kääntämiseen liittyvän teeman. Tänä vuonna teemaksi on valittu terminologia ja terminologioiden tekeminen (Terminologie: des mots qui parlent / Terminology: Words matter). Tällä teemalla kansainvälinen kääntäjäyhteisö haluaa osoittaa arvostustaan terminologeille, joiden työn tuloksena syntyneet sanastot, sanakirjat, terminipankit ja kieliteknologian apuvälineet ovat olennainen osa kääntäjien, tulkkien ja lokalisoijien päivittäistä työympäristöä.

Kääntäjienpäivän tiedotteessaan FIT painottaa, että selkeä ja tehokas viestintä edellyttää yhteisesti sovittuja sanoja, jotka kuvaavat tietyllä erikoisalalla, ympäristössä tai yhteisössä tunnistettuja käsitteitä. Tarvitaan sanoja, jotka liittyessään toisiinsa ohjeissa ja suosituksissa, muun muassa ISO:n standardeissa, voivat osaltaan estää viestinnässä tapahtuvat katkot ja voivat edistää järjestelmien yhteensopivuutta eri puolilla maailmaa. Tarvitaan

myös sanoja, joilla olosuhteiden niin vaatiessa on huomattava painoarvo. Valtiolliset asiat, yleinen turvallisuus, pandemiat ja luonnonkatastrofit ovat esimerkkejä tilanteista, joissa selkeä viestintä on oleellisen tärkeää, tapahtuipa se sitten yhdellä tai useammalla kielellä. "Tämä ei olisi mahdollista ilman standardisoitua termistöä, jonka ansiosta voimme puhua yhteisellä äänellä", FIT:n tiedotteessa korostetaan.

Sekä englannin- että ranskankielinen versio Kansainvälisen kääntäjienpäivän lehdistötiedotteesta on luettavissa FIT:n verkkosivuilta osoitteessa www.fit-ift.org.

FIT:n valitseman yleisen teeman ohella kansallisilla kääntäjäjärjestöillä on omissa kääntäjienpäivän tilaisuuksissaan mahdollisuus tuoda esille muita kiinnostavia puheenaiheita. Tänä vuonna Kansainvälisen kääntäjienpäivän Suomen tapahtuma järjestetään Turun kirjamesujen yhteydessä Turun messukeskuksessa 4. lokakuuta klo 10–17. Päivän aikana kuullaan esityksiä monesta näkökulmasta, muun muassa auktorisoidusta kääntämisestä, "finglishistä" ja latinosaippuasarjan soomentamisesta. Kirjamesujen yhteydessä järjestetty tapahtuma on oivallinen tilaisuus tavoittaa kääntäjien ohella myös suurta yleisöä ja muita kääntämisestä ja tulkkauksesta kiinnostuneita. Ohjelma on kokonaisuudessaan luettavissa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton verkkosivuilta osoitteessa www.sktil.net.

Kansainvälinen kielten vuosi

Kielten merkitys on tänä vuonna näkynyt myös muuten kuin kääntämisen yhteydessä. YK:n yleiskokous on julistanut vuoden 2008 kansainväliseksi kielten vuodeksi. Teemavuoden tapahtumista vastaa YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco, joka korostaa kielten merkitystä ihmisten identiteetin, yhteydenpidon, koulutuksen ja kehityksen kannalta. Kun jokin kieli kuolee, häviää myös samalla osa maailman kulttuurista monimuotoisuutta muistoiheen ja omine ainutlaatuisine ajattelu- ja ilmaisu- tapoiheen.

Unescon mukaan yli puolet maailmassa tällä hetkellä puhutuista noin 7 000 kielestä on vaarassa hävitä muutaman sukupolven sisällä. Suurimmalla osalla maailman kielistä on niin vähän puhujia, että kielet, joita puhuu vain neljä prosenttia maailman väestöstä, kattavat 96 prosenttia maailman eri kielistä. Vain muutamalla sadalla

kielellä on vankka asema koulutusjärjestelmissä ja hallinnossa, ja digitaalisessa ympäristössä on käytössä alle sata kieltä.

Julistamalla kansainvälisen kielten vuoden YK haluaa lisätä yleistä tietoisuutta kielten merkityksestä sekä vahvistaa voimavaroja, joiden avulla voidaan tukea kielellisen monimuotoisuuden ja monikielisuuden puolesta laadittujen strategioiden toteuttamista kaikkialla maailmassa.

Eurooppalaisia teemoja

Euroopassa vuosi 2008 on puolestaan nimetty kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuodeksi. Teemavuosi on Euroopan unionin, jäsenmaiden ja kansalaisyhteiskunnan yhteinen hanke. Euroopan unioni on sitoutunut edistämään kulttuurista monimuotoisuutta ja kulttuurienvälisestä vuoropuhelua EU:n sisällä ja maailmalla eri rahoitusohjelmien avulla. Tänä vuonna tavoite on saanut enemmän painoarvoa teemavuoden ansiosta.

Osana teemavuotta on eri puolilla Eurooppaa suunniteltu ja toteutettu satoja tapahtumia. Suomessa on järjestetty muun muassa seminaareja, kirjoituskilpailu, taiteilijavierailuja ja taidetyöpajoja, näyttelyitä, teatteri-

esityksiä ja festivaaleja. Lisätietoja aiheesta verkkosivuilta: www.vuoropuhelu.fi.

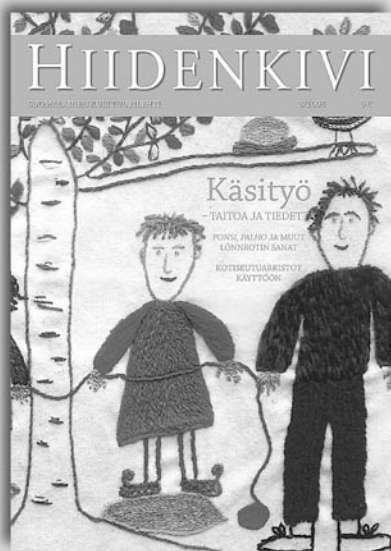
Lisäksi syyskuun 26. päivä on Euroopan kielten teemapäivä. Tämä on Euroopan laajuinen vuosipäivä, jolloin juhlistaan kielellistä monimuotoisuutta. Päivää vietettiin ensimmäisen kerran vuonna 2001 Euroopan neuvoston aloitteesta. Teemapäivän tavoitteena on lisätä yleistä tietoisuutta kielten oppimisen merkityksestä ja edistää monikielisyyttä ja kulttuurien välistä yhteisymmärrystä, nostaa kielten yleistä arvostusta sekä rohkaista elinikäiseen kielten oppimiseen.

Euroopan kielten päivää juhlistetaan tänä vuonna yli 40 maassa eri puolilla Eurooppaa. Lisätietoja päivästä osoitteessa: www.ecml.at/edl. Periaatteena päivän viettossa on ollut, että tapahtumat järjestetään hajautetusti ilman keskitettyä kansainvälistä organisaatiota. Suomessa yhteyshenkilönä on toiminut opetusneuvos *Kalevi Pohjala* Opetushallituksesta.

Kirjoittajasta:

Ari Penttilä on kääntäjä ja Sanastokeskuksen hallituksen jäsen.

Tutustu nyt suomalaiseen kulttuuriin!

Tilauhinnat Suomessa (kuusi numeroa vuodessa): kestotilaus 43 € (laskutusväli 12 kuukautta), 12 kuukauden määräaikaistilaus 48 €

Hiidenkivi-lehdellä on selkeä tehtävä. Se tekee tunnetuksi humanistista kulttuuria, perinnettä, historiaa, kirjallisuutta ja suomen kieltä. Hiidenkiven kieli on suomalaisen kulttuurin kieli, hyvä suomen kieli.

Hiidenkivi puhuu tutuista ja vanhoistakin asioista mutta perustaa tietonsa vankkaan tutkimukseen. Hiidenkivi ei juokse hetken ilmiöiden perässä vaan syvennyy rauhallisesti kiinnostaviin kysymyksiin. Lehteä julkaisevat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomen Kotiseutuliitto ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Tilaa nyt Hiidenkivi-lehti ja tutustu suomalaiseen kulttuuriin! Voit myös ilahduttaa läheisiäsi ja ystäviäsi tilaamalla Hiidenkiven lahjaksi – vankkaa asiaa suomalaisesta kulttuurista kuusi kertaa vuodessa!

Tilaa Hiidenkivi-lehti

- käy Internet-sivuillamme www.stellatum.fi
->Tilaaajpalvelu -> Tilaukset -> Valitse tuote riippuvallikosta
- lähetä sähköpostia osoitteeseen tilaaajpalvelu@stellatum.fi
- soita numeron (03) 4246 5340

Aktiivinen tähti? Kääntäjänä tieto- ja viestintätekniikan maailmassa

”Hei, mitä ovat *täysi tähti* ja *aktiivinen tähti* ruotsiksi?” kysyin asiantuntijalta menneenä kesänä. Tiesin, että niillä ei ole mitään tekemistä sen enempää tähtitieteen kuin filmitähtienkään kanssa, koska kyse oli viestintätekniikan tekstistä. Ruotsin vastineita ei ollut tarjolla, mutta englannin kylläkin. Enpä olisi suoralta kädeltä arvannut, että täysi tähti on *point-to-point* tai *home run*. Aktiivinen tähti paljastui luontevammin *active star*iksi. Siinä on kyse Ethernet-topologiasta, jossa yhdellä kuidulla kuljetetaan useita yhteyksiä.

Miten sitten voisivat kääntyä radiomikrofonien käyttöön liittyvät korvamonitorit? Jälleen tuli vastaus englanniksi: *in-ear monitoring*. Sen sijaan ruotsinkielistä vastinetta oli kysyttävä ihan oikealta ruotsalaiselta radioalan asiantuntijalta, joka ilmoitti sen olevan *medhörning*. Se on sisällöltään jonkin verran laajempi kuin in-ear, koska samaan tarkoitukseen voidaan käyttää paitsi korvamonitoria myös langattomia kaiuttimia tai kuulokkeita. Varsinaiselle in-ear-ilmaukselle ei kuulemma ole vastinetta ruotsiksi.

Nämä kysymykset ovat tyypillisiä esimerkkejä kääntäjän työssään kohtaamista ongelmista. Yksinkertaisilta näyttävät ilmaukset eivät välttämättä käännä suoraan kumpaankaan suuntaan. Tieto- ja viestintätekniikka on myös niin englannivoittoista, että esimerkiksi ruotsinkielisiä termejä on usein haettava englannin kautta. Kysymyksissä korostuu myös asiantuntijoiden merkitys. He ovat aivan oman alansa ytimessä, siellä missä uusia tekniikoita ja uusia käsitteitä luodaan. Vaikka kestää aikansa, ennen kuin englanninkieliset käsitteet taipuvat suomeksi tai muillekaan kielille, asiantuntijoilla on kuitenkin ymmärrys siitä, mihin eri käsitteet viittaavat. Kun käsitteen sisältö on selkiintynyt, voi keskittyä termin muodostamiseen ja vastineiden etsimiseen. Asiantuntijan apu on tällöinkin erityisen tärkeää.

Internet ja sen monet tiedonhakumahdollisuudet, käännösmuistit, sähköiset sanastot, monikieliset sivustot sekä Euroopan unionin ja muiden alan asiantuntijaorganisaatioiden dokumentit ovat kääntäjälle arvokkaita työkaluja. On kuitenkin selvää, että alalla tarvitaan ehdottomasti systemaattista ja ammattimaista sanastotyötä

Satu Närvi

Satu Närvi toimii kääntäjänä Viestintävirastossa ja on tänä vuonna Viestintäviraston asettaman terminologia-työryhmän puheenjohtaja.

käsitejärjestelmien sekä käsitteiden välisten suhteiden selvittämiseksi. Yhdenmukainen sanasto helpottaa paitsi kääntäjän työtä myös viestintää yleensä. Lisäksi se säästää paljon aikaa, vaivaa ja rahaa. Tämän alan termejä on aika mahdotonta niputtaa yksiin kansiin, sen sijaan sanastoja tarvitaan useita – aihepiirin mukaan. Koska tieto- ja viestintätekniikka koskettaa jo lähes kaikkia kansalaisia, on kuluttajan näkökulman huomioon ottaminen sanastohankkeissa nähty yhä tärkeämmäksi.

Hyvässä sanastotyössä on mukana asiasisällön, kielen ja termityön ammattilaisia. Ensimmäinen tällainen yhteistyössä laadittu *Telesanasto* vuodelta 1991 osoittautui todelliseksi hittituotteeksi, joka myytiin loppuun aikoja sitten. Viimeisin vuonna 2007 valmistunut *Internet-puhelusanasto* keskittyy nimensä mukaisesti internetin kautta soitettaviin puheluihin. Näiden väliin mahtuu niin *Matkaviestinsanasto*, *Tiivis tietoturvasanasto* kuin *Digitiiv-sanastokin*. Lausuntokierroksilla myös suuri yleisö voi näkemyksillään vaikuttaa sanastojen sisältöön. Esimerkiksi Digi-tv-sanastoa laadittaessa saatiin arvokasta palautetta Kuluttajaneelin jäseniltä. Kaikki sanastoihin sisältyvät termit määritelmineen, huomautuksineen ja vastineineen tallennetaan vielä Sanastokeskus TSK:n julkiseen TEPA-termipankkiin, jossa ne palvelevat kaikkia tiedonhakijoita peruskäyttäjistä kääntäjään, tiedottajaan ja asiantuntijaan. Omassa työssäni hyödynnän sanastoja ja termipankkia jatkuvasti.

Suunnitelmia seuraavaksi sanastohankkeeksi on jo tehty. Web 2.0 -hanke pureutuu yhteisöllisiin verkkopalveluihin ja käyttäjien luomiin sisältöihin. Esimerkkejä aihepiirin käsitteistä ovat *virtuaalilyhydyke*, *ennakointipörssi*, *blogosfääri* ja *folksonomia*. Maltan tuskin odottaa lopputulosta!

VoIP, VOIP, Voip, voip vai V.O.I.P – jäljittämässä lyhenteiden oikeaa kirjoitusasua

Soile Järvi

10

Tein tänä keväänä valmistuneen englantilaisen filologian pro gradu -tutkielmani englanninkielisten lyhenteiden kirjoitusasuista. Se on aihe, joka on jäänyt melko vähälle huomiolle mutta johon sanastotyötä tekevät saattavat helposti törmätä.

Idean graduun sain ollessani harjoittelijana Sanastokeskus TSK:ssa kesällä 2007. Kävin tuolloin läpi vielä luonnosvaiheessa olleen *Internetpuhelusanaston* englanninkieliset termivastineet, ja huomasin saman seikan, joka oli aiheuttanut päänvaivaa sanaston parissa ahertaneelle työryhmälle: lyhenteiden kirjoitusasuissa on paljon vaihtelua. Kun vielä selvisi, ettei Sanastokeskuksella ole ohjeistusta siitä, miten englanninkieliset lyhenteet tulisi kirjoittaa, aihe alkoi tuntua yhä mielenkiintoisemmalta ja hyvinkin tutkimisen arvoiselta.

VoIP, WiMAX ja FLASH-OFDM

Suunnittelin ensin keskittyväni tutkimuksessa kirjoitusasuja koskeviin ohjeistuksiin, esimerkiksi tyylioppaiden antamiin ohjeisiin, mutta huomasin pian että tyylioppaat ja jopa kielioppiteokset tuntuvat nykyään varovan antamasta tarkkoja ohjeita. Siksi painopiste muuttuikin autenttisten kirjoitusasujen tutkimiseen.

Valitsin tarkastelun kohteeksi kolme termiä useiden Internetpuhelusanastossa esiintyvien lyhenteiden joukosta. Tutkimani termit ovat *VoIP* (*voice over internet protocol*, suomeksi *VoIP-tekniikka*), *WiMAX* (*worldwide interoperability for microwave access*) ja *FLASH-OFDM* (*fast low-latency access with seamless handoff, orthogonal frequency divisional multiplexing*, Internetpuhelusanastossa *Flash-OFDM*). Tarkastelussa ovat mukana sekä lyhyiden muotojen että samojen termien pitkien muotojen kirjoitusasut.

Valitsin kyseiset termit, koska VoIP on jo yleisesti käytössä, ja sen kirjoitusasujen muuttumisesta on siksi mahdollista saada melko hyvin tietoa. Lisäksi VoIP ja WiMAX ovat mielenkiintoisia sanoja: ne ovat akronyymejä eli sanana luettavissa olevia lyhenteitä, ja tavallisesti englanninkieliset akronyymit kirjoitetaan kokonaan isoilla kirjaimilla, kunnes ne vakiintuvat kieleen omiksi sanoikseen. FLASH-OFDM puolestaan on akronyymien ja kirjainlyhenteen eli kirjain kirjaimelta lausuttavan lyhen-

tein yhdistelmä, ja halusin tarkastella, miten tällaisen termin kirjoitusasut mahdollisesti eroavat esimerkiksi pelkkien akronyymien kirjoitusasuista. WiMAX ja FLASH-OFDM ovat rekisteröityjä tavaramerkkejä, mikä niin ikään saattaa vaikuttaa niiden kirjoitusasuihin.

Lyhennesanoja ja kirjainlyhenteitä

Englanninkielisiä lyhenteitä on toistaiseksi tutkittu melko vähän, ja pyrinkin tutkielmassani antamaan yleiskatsauksen aiheeseen. Keskityn kahdentyyppisiin lyhenteisiin, jotka jaottelen lyhennesanoihin eli akronyymeihin (engl. acronym), kuten VoIP, ja kirjainlyhenteisiin (engl. alphabetism), kuten OFDM. Ne muodostetaan tavallisesti pitkän muodon sanojen alkukirjaimista, ja jaottelu perustuu lyhenteen ääntämiseen. Myös muunlaisia jaotteluja on käytössä, ja erilaisten lyhenteiden nimityksiäkin käytetään joskus eri merkityksissä.

Akronyymejä ja kirjainlyhenteitä on käytetty jo kauan, mutta ne alkoivat yleistyä 1900-luvulla. Ne ovat varsin yleisiä esimerkiksi organisaatioiden nimissä, ja erikoisaloilla on omat lyhenteensä, joita ulkopuolisten voi olla vaikea ymmärtää. Toisaalta lyhenteitä käytetään paljon myös arkikielessä, esimerkiksi tekstiviesteissä ja sähköposteissa.

Tutkimuksen aikana selvisi, ettei kieliopeista eikä tyylioppaista ole paljon apua lyhenteiden kirjoitusasuista ohjeita etsivälle, sillä kielioppiteosten lähestymistapa on hyvin kuvaileva. Tyylioppaidenkaan säännöt eivät aina ole yksiselitteisiä.

Lyhenteet lehdissä ja sanastoissa

Tarkastelen valitsemieni termien kirjoitusasuja kahdessa erikoisanalan julkaisussa (*Telephony ja Microwave and Optical Technology Letters*), kolmessa sanomalehtitietokannassa (*The New York Times*, *Financial Times* ja *Times Online*, joka sisältää aineistoa *The Timesista* sekä *The Sunday Timesista*) sekä useassa painetussa ja internetissä julkaistussa sanakirjassa ja sanastossa.

Sanastokeskuksen Internetpuhelusanasto on ainoa terminologisten periaatteiden mukaan koottu sanasto, joka on mukana tarkastelussa. Muut internetistä löyty-

vät sanakirjat ja sanastot ovat eri yritysten julkaisemia. Ne ovat maksutta saatavilla, ja tasoltaan sekä laajuudeltaan vaihtelevia. Yksittäisiä varhaisempia esimerkkejä lukuun ottamatta aineisto on julkaistu pääasiassa vuosina 2003–2007. Näinkin suppealta ajanjaksolta saadusta aineistosta oli kuitenkin mahdollista tehdä joitain havaintoja kirjoitusasujen muuttumisesta.

Ajallista variaatiota ilmeni erityisesti siinä, että osa varhaisista kirjoitusasuista vaikuttaa jo pudonneen käytöstä. Alkuletukseni olikin, että vähitellen kirjoitusasujen variaatio vähenee. Harvinaisimmat kirjoitusasut ovat yksittäistapauksia, kuten *V.O.I.P* ja *VoiP*, joita löytyi vain muutamasta artikkelista. Kokonaan pienillä kirjaimilla kirjoitetut muodot, jotka ovat tyypillisiä kieleen vakiintuneille lyhennesanoille, eivät ole vielä näiden sanojen kohdalla yleisiä. Muodot, joissa pelkästään akronyymin alkukirjain on iso (*Voip*, *Wimax*, *Flash*) ovat yleistyneet tutkittujen termien kohdalla viime vuosina. Vielä on kuitenkin liian aikaista sanoa varmuudella, mitkä kirjoitusasut tulevat säilymään.

Ajallista variaatiota selvempänä aineistossa näkyvä tekstityypin vaikutus. Eri tekstityypit suosivat osittain eri kirjoitusasuja, joskin variaatiota ilmenee myös yksittäisten julkaisujen sisällä. Kirjoitusasu *VoIP* on varsin tavallinen useissa erityyppisissä julkaisuissa, mutta toisaalta brittiläisissä julkaisuissa myös *Voip* on melko yleinen. Kokonaan isoilla kirjaimilla kirjoitettua muotoa esiintyy niin ikään jonkin verran, ja se on jopa valittu joihinkin sanakirjoihin. Kirjoitusasu *WiMax* puolestaan on erityisen suosittu sanomalehdissä, kun taas sanakirjat ja kausijulkaisut suosivat enemmän isoja kirjaimia sisältävää muotoa *WiMAX*, joka on myös Internetpuhelustaan valittu muoto. *FLASH-OFDM* esiintyy sanomalehdissä ja kausijulkaisuissa harvakseltaan, ja sen kirjoitusasujen kehityksestä on siksi vaikea sanoa mitään lopullista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että alkuosan akronyymiä *FLASH* pidetään usein tavallisena erisnimenä. Sen yleinen kirjoitusasu on *Flash*, josta ei mitenkään käy ilmi että kyseessä on akronyymin, jonka jokainen kirjain edustaa jostain muuta sanaa.

Sanakirjoja koskeva hypoteesini oli, että pelkästään internetissä julkaistavien sanakirjojen ja sanastojen laatimisessa ei ehkä noudateta samaa huolellisuutta ja yhdenmukaisuutta, jota painetuilta sanakirjoilta odotetaan. Siksi olinkin hieman yllättyneet kun huomasi, että kirjoitusasut olivat yhdenmukaisempia internetsanakirjoissa kuin painetuissa sanakirjoissa. Siten sanakirjatkaan eivät käytännössä anna yksiselitteisen "oikeita" kirjoitusasuja – jos sellaisista edes voidaan puhua. Uusien sano-

Kirjoittajasta:

Soile Järvi valmistui keväällä Tampereen yliopistosta filosofian maisteriksi pääaineenaan englantilainen filologia. Hän oli Sanastokeskuksessa harjoittelijana kesällä 2007 ja työskentelee nykyään teknisenä kirjoittajana.

jen kohdalla ne eivät myöskään voi heijastella vakiintunutta käyttöä, ja valitettavasti uusien teknisten lyhenteiden alkuperää koskevat huomautukset vaikuttavat olevan painetuissa sanakirjoissa melko harvinaisia. Sanastokeskus TSK:n Internetpuhelustanasto poikkeaa muista pelkästään internetissä julkaistusta sanakirjoista ja sanastoista lähtökohdiltaan, ja sen osalta oli alun perinkin tiedossa, että kirjoitusasuissa on pyritty yhdenmukaisuuteen, vaikka varsinaisia sääntöjä ei käytössä ollutkaan.

Tutkimuksesta käytäntöön

Englanninkielisten lyhenteiden kirjoitusasujen moninaisuus asettaa haasteita sanastotyölle. Suositeltavan kirjoitusasun valitseminen voi olla vaikeaa, eikä tutkimukseni annakaan vastausta siihen minua askarruttaneeseen kysymykseen, miten erilaiset lyhenteet tulisi kirjoittaa. Koska yksiselitteisiä sääntöjä ei ole, käyttö tai tietyn organisaation omat käytännöt ratkaisevat, mitä kirjoitusasuja esimerkiksi sanakirjoihin valitaan. Laajasti käytössä olevat kirjoitusasut ovat siksi ehkä turvallinen valinta sanastoihin, mutta joskus yleisyyttäkin voi olla vaikea määrittää. Tilanne voi hankaloitua entisestään, jos lyhenne on tavaramerkki: halutaanko kunnioittaa tavaramerkin omistajan suositusta kirjoitusasuksi, vaikka yleisimmin käytössä oleva kirjoitusasu saattaa olla erilainen?

Lyhenteiden pitkien muotojen kohdalla tilanne on hieinan yksinkertaisempi: ylimääräisten isojen kirjainten käyttöä tulisi ainakin omasta mielestäni välttää jo luetavuuden vuoksi, ellei kyseessä ole selvästi erisnimi.

Tutkimusprosessi oli erittäin antoisa, vaikka tutkimuksen painopiste muuttui työn kuluessa, eikä lopullisia vastauksiakaan löytynyt – tai ehkä juuri sen takia. Lyhenneissä riittää vielä runsaasti tutkittavaa.

Tutkielma on englanninkielinen, ja se löytyy kokonaisuudessaan internetistä Tampereen yliopiston tutkielmätietokannasta. Suora osoite on: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02434.pdf>.

Piparit, päitset ja palkkiot paikalleen! – Terminologiset menetelmät opettajan ja opiskelijan apuvälineenä

Nina Pilke

12

Terminologinen tutkimus ja käytännön sanastotyö osoittavat, että terminologisia menetelmiä voidaan käyttää kolmessa yhteydessä. Esimerkiksi erilaiset organisaatiot voivat käyttää menetelmiä ammattikielisessä kielisuunnittelussa kehittäessään ja yhtenäistäessään käsitteistöään ja termistöään. Tämän työn konkreettisia lopputuloksia ovat esimerkiksi erikoisalojen sanastot ja termi-tietokannat.

Tarve tehokkaaseen tiedonvälitykseen kasvaa yhteiskunnassa jatkuvasti, joten tiedon jäsentämisen eri yhteyksissä voi olettaa olevan tulevaisuudessa yhä tärkeämpää. Kun terminologisia menetelmiä käytetään tiedon jäsentämiseen, taustalla on aina perusteellinen käsitte-analyysi, joka takaa esimerkiksi tiedonvälityksen tarpeisiin riittävän käsitteellisen ja termistöllisen tarkkuuden.

Kolmas menetelmien soveltamiskohde on ammattikielen analyysi. Menetelmien avulla voidaan esimerkiksi jäsentää ammattikielisen tekstin sisältöä, niiden avulla voidaan tutkia jonkin tietyn alan sanastollisia erityispiirteitä tai kuvata alan ammattisanaston kehittymistä.

Vaasan yliopiston humanistisessa tiedekunnassa on jo parinkymmenen vuoden ajan voinut lukea terminologiaa sivuaineena. Alan opetus ja tutkimus on tuottanut vuosien aikana suuren määrän opinnäytteitä: kandidaatin-tutkielmia, pro graduja, lisensiaatintöitä ja väitöskirjoja, joissa on käytetty terminologisia menetelmiä ja kehitetty terminologian teoriapohjaa.

Tässä artikkelissa tarkoitukseni on kuvata, kuinka olen käyttänyt menetelmiä sellaisissa opetusryhmissä, joiden opiskelijat eivät tiedä mitään tai tietävät hyvin vähän terminologisista työmenetelmistä. Kurssien tavoitteena on saada opiskelijat huomaamaan konkreettisella tavalla, että terminologinen tapa jäsentää maailmaa on toimiva apuväline eri alojen asiantuntijoille.

Opiskelija prosessoi, opettaja tukee

Opetuksessani olen lähtenyt ns. aktivoivasta opetuksesta ja tutkivan oppimisen mallista, jossa yksilö ohjaa omaa oppimistaan rakentamalla asioista omia käsityksiään ja etsimällä uutta syventävää tietoa. Opiskelija pääsee analysoimaan ongelmia, joihin ei ole vielä olemassa valmista vastausta, mikä tukee itsenäisen ajattelun kehitty-

mistä, luo hyvät lähtökohdat mielekkäälle tietolähteiden käytölle ja suurempien tietomäärien hallitsemiselle.

Aktivoivassa opetuksessa opiskelija ottaa vastuun omasta oppimisestaan, oppii tuottamaan tietoa etsimällä yhteyksiä ja erottamalla pääasiat, esittämällä esimerkkejä ja löytämällä sovelluksia. Ajan myötä opettajasta tulee opiskelijoiden oppimisprosessia tukeva ja palautetta antava ohjaaja.

Dialogiryhmä demonstroi

Kaksi ensimmäistä esimerkkiäni ovat pohjoismaisten kielten laitoksen ns. dialogiryhmästä. Dialogiopetuksen idea on, että ryhmä 1. vuoden opiskelijoita opiskelee neljä pääaineensa ruotsin peruskurssia niin, että kurssirajat on häivytetty, eli suullinen ja kirjallinen viestintä, kääntäminen ja ääntäminen, kirjallisuus ja kielioppi lomittuvat toisiinsa. Opiskelijat ottavat itse suuren vastuun teemamuotoisista opinnoistaan sekä tekevät paljon ryhmä- ja paritöitä.

Opettaessani dialogiryhmää käytin *Anita Nuopposen* satelliittimallin ajatusta apuna käydessämme läpi teemaa *Seder och bruk* (suom. tavat ja tottumukset). Opiskelijat saivat tehtäväksi muodostaa käsityksen erilaisista juhlapäivistä ja niihin liittyvistä perinteistä esittämällä opettajan valitsemien tekstien pohjalta kuvion muodossa valitsemansa keskeiset käsitteet ja kuinka eri käsitteet liittyvät toisiinsa.

On ollut kiinnostavaa tutkia, mitä opiskelijat ovat poimineet annetuista teksteistä ja kuinka he esittävät tietoa. Esimerkiksi adventin valinnut ryhmä esittää kuviossaan käsitteet *högmassa*, *adventljusstake*, *adventstjärna*, *julkalender*, *julbord på båtarna* sekä *pepparkaksbakning* ja *levande ljus*. Kaikki seitsemän käsitettä ovat samalla tasolla ja kahta käsitettä (pepparkaksbakning ja levande ljus) ei ole yhdistetty keskus käsitteeseen *advent* käsitesuhdetta kuvaavalla viivalla kuten muut viisi. Ryhmät ovat käyttäneet runsaasti non-verbaalisia keinoja (piirroksia, symboleja) tekstin tukena.

Harjoituksen avulla opiskelijat oppivat jäsentämään ja esittämään teemaan liittyvää tietoa kirjallisen aineiston pohjalta. Harjoitus mahdollistaa myös suhteellisen suuren tietomäärän läpikäynnin yhden tapaamiskerran aika-

na. Tehtävää voisi kehittää vielä yhden vaiheen verran, jolloin tieto jäsenettäisiin vielä kertaalleen. Tällöin opiskelijat luultavimmin huomasivat, että kuvioissa on useita (käsite)tasoja ja että käsitteiden välisiä suhteita on mahdollista ja tarkoituksenmukaista tarkentaa.

Myös toinen esimerkkini on dialogiryhmän opetuksesta. Tässä tapauksessa on kyse käännösharjoituksesta, jossa opiskelijat saivat ryhmissä kääntää hevosia ja ratsastusta koskevia tekstikappaleita suomesta ruotsiksi. Ryhmät kommentoivat toisensa käännöksiä sekä kirjallisesti että suullisesti. Mukana oli yksi ratsastusta harrastava, muille teksti oli termistöllisesti haastava ja edellytti opiskelijapalautteen mukaan paljon alan lähdekirjallisuuden perehtymistä. Opiskelijoiden tuottamat käännökset olivat suurimmaksi toimivia ja myös termistöltään virheettömiä. Kommentoitavaakin luonnollisesti löytyi. Yksi terminologinen keskustelunaihe olivat käsitteet *träns* ja *betsel*.

Lähdetekstin mukaan "hevosta hevosnäyttelyissä, eläinlääkärille tai ostajille esiteltäessä on sitä talutettava suitsilla" sekä "hevosta ei koskaan saa sitoa kiinni suitsista". Suomen kielen termi *suitset* tarkoittaa hevosen ohjaamiseen ja hallintaan käytettävää varustetta. Opiskelijat olivat käyttäneet tekstissään vastinetta *träns*. Käännöstä kommentoineet ehdottivat kuitenkin vastineeksi ilmausta *betsel*. Käsitteen sisältöä tutkittiin tarkastelemalla eri lähteissä hakusanoille *betsel* ja *träns* annettuja määritelmiä. Taulukossa 1 on esimerkkejä sana-

Stora finsk-svenska ordboken	suitset	betsel
Stora svensk-finska ordboken	betsel	(huvudlag och bett) suitset, (bett) kuolaimet, (huvudlag) päitset, <i>lägg på en häst</i> panna hevoselle päitset päähän t. suitset t. kuolaimet suuhun
	träns	(betsel) nivelkuolaimet
Stora finsk-svenska ordboken	päitset	grinna, huvudlag
Svensk ordbok	betsel	styrmedel för häst bestående av bett, huvudlag och tyglar el. tömmar (sammanfattande beteckning; jfr träns 3)
	träns	(3) typ av betsel med två skänklar eller ringar

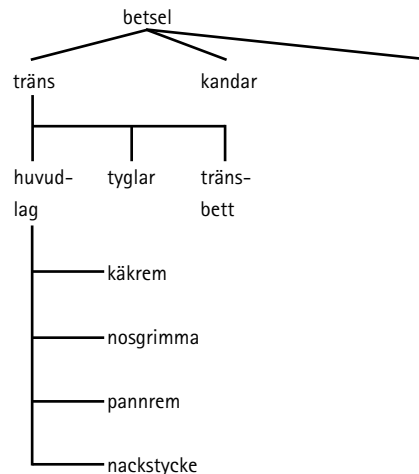
Taulukko 1. *Betsel* ja *träns* kolmessa sanakirjassa.

Opiskelijoille selvisi melko pian, että yleiskielen sanakirjat riittävät harvoin lähteeksi, kun selvittävänä on terminologinen kysymys. Annoinkin opiskelijoille tehtä-

Kirjoittajasta:

FT Nina Pilke toimii ruotsin kielen professorina Vaasan yliopiston pohjoismaisten kielten laitoksella.

väksi selvittää termiparia *betsel* ja *träns*, mikä toi uusia käsitteitä (mm. *kandar*) keskusteluun. Lopulta päädyimme lopputulokseen, että tarkoituksenmukaisin ratkaisu on antaa käsitteen *betsel* toimia yläkäsitteenä. Tutkimme myös mukanani tuomia erilaisia suitsityyppejä aivan konkreettisella tavalla sekä piirsimme niiden pohjalta tapausta visualisoivan käsitejärjestelmän, ks. kuvio 2.

Kuvio 2. Käsite *betsel*.

Edellä esitetyn pienimuotoisen terminologisen harjoituksemme myötä löytyi ryhmän tarpeisiin ja kontekstiin sopiva ratkaisu. Termi *träns* säilytettiin käännöksessä, koska on kyse lapsille ja nuorille suunnatusta käsikirjasta. Nivelsuitset (*träns*) ovat todennäköisin varuste tässä kohderyhmässä. Myös näyttelyissä (1. tekstikonteksti, ks. edellä) on aina nivelsuitsitus. Pienestä asiasta muodostui erittäin hyödyllinen harjoitus.

Kauppatieliijät kartoittavat

Kolmas terminologisten menetelmien käyttöä koskeva esimerkkini on opetusryhmästä, jossa on yhdistetty substanssin ja kielen opetus uudella tavalla. Kielipalveluiden maisteriopintotasoisella kurssilla *R-e-Vision* kehitetään tulevien kauppatielien maistereiden valmiuksia kommunikoida ruotsin kielellä tilintarkastuksen ajankohtaisista ammatillisista teemoista. Opettajia on kaksi: substanssin asiantuntija ja kielen asiantuntija. Pääosin ver-

kossa toteutetun kurssin lopussa opiskelijat laativat parityönä seminaarissa käsiteltävän loppuraportin, jossa he esittävät koostetusti kurssin aikana teemoihin liittyvät käsitteet ja niiden sisällöt. Keskeiset käsitteet kootaan käsitteiden sisältöä ja suhteita käsittelevän tekstin lisäksi myös visuaaliseen käsitejärjestelmään ja ruotsinkieliset termit suomenkielisine vastineineen kootaan kaksikieliseen pienoissanastoon. Loppuraportin laatimisen tueksi opiskelijoita on kehoitettu tutustumaan oma-toimisesti julkaisuun *Metoder och principer i terminologiarbetet* sekä satelliittimallia ja käsitesuhteita käsittelevään artikkeliin.

Kurssille osallistuvilla opiskelijoilla on ollut tilintarkastus sekä pää- että sivuaineena, mikä näkyy loppuraporttien käsiteanalyysissä. Pääaineopiskelijat ovat kyenneet käyttämään terminologisia menetelmiä jäsentämään käsitteistöä hierarkkisesti sekä kuvaamaan käsitteiden välisiä suhteita. He ovat myös harkinneet käsitteiden nimityksiä ja tehneet onnistuneita termivalintoja. Sivuaineopiskelijat ovat puolestaan useimmiten vain keränneet joukon käsitteitä yhteen ja samaan kuvioon, eri tasoille kuuluvia käsitteitä ei ole kuvattu visuaalisesti eikä käsitteiden nimityksiä ole aina pohdittu loppuun asti.

Kuviot eivät sellaisenaan kerro kuitenkaan koko totuutta itse oppimisprosessista. Kurssin loppuarviointien pohjalta voidaan todeta, että pääaineopiskelijat ovat oppineet enemmän kieltä, koska heillä on substanssi jo suurelta osin hallussa omalla äidinkielellä. Sivuaineopiskelijat taas puolestaan ovat oppineet suhteellisesti enemmän sisältöä, koska se on heille uutta ja on vaatinut perehtymistä kielen kustannuksella. Terminologisiin menetelmiin opiskelijat suhtautuvat positiivisesti ja näkevät menetelmien tarjoaman hyödyn ja mahdollisuudet.

Terminologisesti suuntautunut harjoitus on tarjonnut hyvän pohjan alan käsitteistön ja termistön pohtimiselle yleisellä tasolla ryhmässä sekä harjaannuttanut opiskelijoiden erikoisalohtaisen tiedon esittämisen taitoa tiivistetyssä muodossa. Opiskelijoiden tapa hahmottaa tiettyä teemaa terminologisesta näkökulmasta sekä heidän valintansa koskien keskeisimpiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita osoittavat opettajille, mitkä asiat ovat hallussa ja mitä tulee mahdollisesti vielä täydentää, tarkentaa tai syventää.

Kokeilunarvoinen menetelmä

Tulevat kielen ja substanssin asiantuntijat pääsevät tällä tavalla nopeasti rakentamaan omia käsityksiään ja tuottamaan uutta tietoa tarkasteltavana olevasta asiasta.

Opiskelijat ovat esimerkeissään tutustuneet opettajan ohjauksessa erikoisalohtaiseen tietoon valitun aineiston pohjalta, analysoineet tietorakenteita pohtimalla käsitesuhteita ja käsitteiden sisältöä eri laajuudessa, esittäneet jäsentämäänsä tietoa käsitejärjestelmien avulla sekä valinneet termejä ja oikeita termivastineita. Sekä opettaja että opiskelija ovat voineet todeta terminologisten menetelmien toimivuuden ja niiden tuoman hyödyn konkreettisella tavalla.

Lähteet

- Haagensen, Bodil (2007). *Dialogpedagogik och motivation. En fallstudie i svenska på universitetsnivå*. Acta Wasaensia Nr 174. Språkvetenskap 32. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Hakkarainen, Kai, Kirsti Lonka & Lasse Lipponen (1999). *Tutkiva oppiminen*. Porvoo: WSOY.
- Laurén, Christer, Johan Myking & Heribert Picht (1997). *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.
- Laitinen, Teija & Nina Pilke (2006). Kielen ja substanssin integroivan opetuksen kehittäminen. *Pedaforum* 2006, 51–54.
- Metoder och principer i terminologiarbetet* (1999). Spri-rapport 481. Stockholm: Hälso- och sjukvårdens utvecklingsinstitut. Saatavissa: <http://www.tnc.se/media/rap481.pdf>.
- Männikkö, Tiina & Nina Pilke (2007). Integration of subject matter and foreign language at the university level – Describing the learning process by focusing the use of terminology. Teoksessa: *LSP 2007*. Julkaistavana.
- Novak, Joseph D. (2002). *Tiedon oppiminen, luominen ja käyttö. Käsitekartat työvälineinä oppilaitoksissa ja yrityksissä*. Keuruu: PS-kustannus.
- Nuopponen, Anita (2000). Satelliter och system – att integrera begreppssystem i terminologiarbetet. Teoksessa: *I terminologins tjänst*. Toim. Anita Nuopponen, Bertha Toft & Johan Myking. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 59, 128–145.
- Rauste-von Wright, Maijaliisa & Johan von Wright (1994). *Oppiminen ja koulutus*. Porvoo: WSOY.
- Tynjälä, Päivi (2000). *Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita*. Helsinki: Tammi.

Ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisalan kielen ominaispiirteet

Annikki Liimatainen

Väitöskirjani on ensimmäisen laaja ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisalan kielestä tehty tutkimus. Väitöskirjassa yhdistyvät erikoisalojen kielten ja terminologian tutkimuksen lisäksi leksikografia, semantiikka, pragmatiikka, tekstilingvistiikka, sananmuodostus ja etymologia. Lisäksi kahden eri kielen – saksan ja suomen – tarkastelu antaa työlle kontrastiivisen kielentutkimuksen ja erikoisalojen tekstien kääntämisen näkökulman. Työssä ei pyritä ekologian ja ympäristöalan sanaston systemaattiseen analysointiin vaan pikemminkin tämän erikoisalan kielen, sanaston, eri tekstilajien ja alan viestintään liittyvien olennaispiirteiden kartoittamiseen. Tutkimus on deskriptiivinen, mutta se pyrkii vastaamaan myös etymologisiin kysymyksiin. Työ käsittelee etupäässä ympäristöalan sisäistä viestintää. Lisäksi verrataan toisiinsa Saksan ja Suomen julkista ympäristökeskustelua.

Väitöskirjassa pyritään selvittämään, mitkä kielelliset ja kielenulkoiset tekijät ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat ekologian ja ympäristönsuojelun alan kieleen ja miten saksan ja suomen ympäristöalan sanasto on niiden vaikutuksesta kehittynyt, jakautunut rakenteellisesti sekä muuttunut eri aikakausina. Erikoisalan sanastoa ei analysoida ja kuvata ainoastaan rakennetyypeittäin vaan myös semanttisten piirteiden perusteella, jotta erikoisalasta ja sen sanastosta pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Saksan ja suomen kielen kontrastoinnin avulla pyritään ensinnäkin tuottamaan uutta tietoa molemmista tarkasteltavana olevista kielistä. Toisaalta kieliä toisiinsa vertaamalla pyritään selvittämään myös kielten väliset erot ja yhtäläisyydet. Kieliä kontrastoidaan työssä sekä sana- että tekstitasolla, mutta huomioon otetaan myös pragmaattiset näkökohdat.

Tutkimusaineistona on käytetty eri lähteitä, kuten ekologian ja ympäristöalan sanakirjoja ja hakuteoksia, ammattilehtiä ja -kirjallisuutta, oppi- ja käsikirjoja, stan-

dardeja, säädöksiä ja määräyksiä, ympäristöministeriöiden ja eri järjestöjen julkaisuja, vuosikertomuksia, sähköisiä korpuksia, yleiskielen sanakirjoja, sanoma- ja aikauslehtiä. Mainitut lähteet analysoidaan osittain systemaattisesti, osittain niistä kerätään esimerkkiaineistoa kirjan eri luvuissa käsiteltäviin teemakokonaisuuksiin.

Erikoisalan kielen syntyvaiheet

Ekologian ja ympäristönsuojelun alan kieltä on tähän mennessä tutkittu hyvin vähän, mikä johtuu osittain siitä, että on osoittautunut vaikeaksi rajata ekologia muista tieteenaloista, erityisesti biologiasta. Yhtä hankalaa on yksittäistapauksissa erottaa myös tieteellisen ekologian kieli ja ympäristönsuojelun alan kieli toisistaan. Lisäksi ympäristöalan kieli ja yleiskieli ovat jatkuvassa dynaamisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Koska tieteenalan kielen kehitys on aina sidoksissa alan syntyyn ja kehitykseen, luodaan väitöskirjassa lyhyt katsaus ekologian tieteenalan syntyyn ja alalla tapahtuneeseen kehitykseen sekä jakautumiseen eri osa-alueisiin. Diakronisen tarkastelun painopiste on etenkin alalla käytettävien peruskäsitteiden syntyhistorian selvittäminen ja määrittelemineen. Sana *ekologia* tavataan englannin kielessä ensimmäisen kerran jo 1858. Nykyisenkaltaiseksi tieteenalaksi ekologian sen sijaan määritteli ensimmäisen kerran saksalainen *Ernst Haeckel* vuonna 1866. Väitöskirjassa luodaan lyhyt katsaus myös julkisen ympäristökeskustelun syntyyn ja tieteellistymiseen.

Viestintätilanteiden erilaisuus

Ekologia ja ympäristönsuojelu ovat tiiviisti kytköksissä paitsi toisiinsa, myös moniin muihin tieteenaloihin, mistä seuraa, että ympäristöalan kieli on omaksunut runsaasti vaikutteita ja sanastoa sitä lähellä olevien alojen sekä politiikan ja yhteiskunnallisten alojen kielistä. Väitöskirjassa osoitetaan, kuinka jotkut termit populaaritieteellisissä teksteissä ja yleiskielen sanakirjoissa yleiskieleen siirtyessään muuttuvat semanttiselta merkitykseltään häilyviksi ja monitulkintaisiksi. Siten esimerkiksi *ilmansaastelaskeumista* (*atmosphärische Deposition*) puhutaan yleisessä kielenkäytössä niin saksassa kuin suomessakin usein sekalaista termistöä käyttäen. Yleiskielessä saattaa olla tietyistä ilmiöistä puhuttaessa käytössä myös sellaisia sanoja, joita ei erikoisalan tieteellisessä kielenkäytössä esiinny lainkaan. Tiedonvälityksessä myös sanakirjoilla on hyvin merkittävä osuus. Väitöskirjan yhtenä tavoitteena on pyrkiä kiinnittämään niin sanakirjanteki-

Kirjoittajasta:

Annikki Liimatainen väitteli huhtikuussa Helsingin yliopistossa. Hän työskentelee tohtoriassistenttina Helsingin yliopiston saksalaisessa laitoksessa.

jöiden, kääntäjien kuin muidenkin sanakirjojen käyttäjien huomio sekä yleis- että erikoisalojen kielten sanakirjoissa usein esiintyviin erikoisalojen termejä koskeviin puutteisiin. Puutteita ilmenee paitsi hakusanojen vieraskielisissä vastineissa, myös vanhentuneessa termistössä sekä kieliopillisissa, semanttisissa ja pragmaattisissa tiedoissa.

Väitöskirjassa osoitetaan, miten ympäristöalan viestintä jakautuu ensinnäkin horisontaalisesti ekologian ja ympäristönsuojelun eri osa-alueiden mukaisesti sekä vertikaalisesti erilaisten viestintätilanteiden perusteella eri abstraktiotasoinen siten, että ylimmän tason muodostaa alan sisäinen tieteellinen viestintä ja alimman tason alan ulkopuolinen viestintä. Tekstilajiesimerkkien avulla tarjotaan kuva alan kirjallisesta viestinnästä erilaisilla vertikaalisilla tasoilla käytettävistä keskeisistä tekstilajeista. Alalle tyypillisten tekstilajien kirjo on hyvin laaja ja ulottuu juristis-normatiivisista laki-, asetus-, direktiivi- ja patenttiteksteistä aina ISO-standardeihin, sanastoihin ja sanakirjoihin, kansainvälisesti uhanalaisten eliölajien luetteloihin, ns. Punaisiin kirjoihin, ja populaaritieteellisiin julkaisuihin.

Ympäristöalan sanakirjojen moninaisuus ja kirjo

Yksittäisistä tekstilajeista tarkastellaan lähemmin ympäristönsuojelun ja ekologian sanakirjoja, niiden määrää ja moninaisuutta. Yhtenä työn painopisteenä on ollut mahdollisimman kattavasti selvittää ja koota yhteen kaikki alalta vuoden 2004 loppuun mennessä laaditut ja julkaistut sanakirjat, joissa saksa ja/tai suomi ovat hakusana- tai vastinekielinä. Bibliografiaan on otettu sekä painetut että sähköisesti (levyke, CD-ROM, internet) julkaistut yksi-, kaksi- ja monikieliset sanakirjat. Tiedot julkaistuista sanakirjoista on koottu väitöskirjaan omaksi liitteekseen.

Vanhin alalta julkaistu sanakirja on kaksikielinen (saksa–englanti–saksa) vesi- ja jätehuollon sanakirja vuodelta 1949, kun sitä vastoin suomen kieli esiintyy alan sanakirjoissa vastinekielenä ensimmäisen kerran vasta vuonna 1968 ja hakusanakielenä 1976. Bibliografia käsittelee 248 tarkasteltuna ajanjaksona ilmestynyttä ympäristönsuojelua ja ekologiaa käsittelevää sanakirjaa. Saksan kieli on näissä sanakirjoissa lähtö- tai vastinekielenä peräti 234:ssä, suomi vastaavasti vain 29:ssä. Vuodesta 1949 vuoteen 1969 ilmestyi ainoastaan muutama ympäristöalaa käsittelevä sanakirja, 1970-luvulla yhteensä jo 26 sanakirjaa, kun ympäristönsuojelu 1960–70-luvun vaihteessa alkoi tunkeutua yhä enemmän yleiseen tietoisuuteen. 1980-luvulta alkaen julkaistujen sanakirjo-

jen määrä nouseekin sitten jo voimakkaasti. Sähköiset sanakirjat alkavat vallata alaa 90-luvun alusta alkaen.

Saksan kieltä koskevista ympäristöalan sanakirjoista peräti noin 68 prosenttia on yksikielisiä, 14 prosenttia kaksikielisiä ja loput 18 prosenttia monikielisiä. Vastaa- vasti suomen kieltä koskevista sanakirjoista reilut 72 prosenttia on monikielisiä, loput ovat yksi- ja kaksikielisiä ainoastaan internetissä julkaistuja sanakirjoja. Ympäristönsuojelun ja ekologian sanastoa yleisesti käsittelevien sanakirjojen lisäksi on julkaistu suppeampia aihepiirejä käsitteleviä sanakirjoja esimerkiksi jätehuollon, vesiensuojelun, tuulienergian, ekotoksikologian ja sovelletun ekologian alalta. Varsinkin Saksassa ympäristöalan sanakirjoilla on merkittävä rooli alaa koskevan tiedon ja sanaston välittämisessä alan asiantuntijoilta myös maallikoille.

Synonymian syitä ja tyyppejä

Yksi ympäristöalan sanaston erityispiirre on nimitysva- rianttien moninaisuus ja suuri määrä. Erikoisalojen kie- lissä esiintyvää synonymiaa on tähän mennessä tutkittu varsin vähän. Syynä lienee etupäässä se, että yksi termi- yksi käsite -ihanteelle rakentuva perinteinen terminolo- giaoppi on pitkään hallinnut terminologista tutkimusta. On kuitenkin erittäin tärkeää tuntea sekä synonymian eri tyypit että synonymymisten ilmausten syntyyn johtavat tekijät, jotta synonymia pystyttäisiin ottamaan parhaalla mahdollisella tavalla huomioon esimerkiksi sanakirjoja laadittaessa. Lisäksi esimerkiksi kääntäjät tarvitsevat tie- toa termien teksti- ja kontekstisidonnaisuudesta.

Väitöskirjassa pyritään selvittämään, minkälaisia syn- onymymisiä nimityksiä ympäristöalan sanastossa esiintyy, miten synonymymit ovat muodostuneet ja mikä on niiden funktio. Korpustutkimuksen avulla osoitetaan, että varsinkin adjektiivit ja substantiivit saavat molemmissa kielissä usein rinnalleen ainakin yhden synonymymisen il- mauksen. Useissa tapauksissa synonymia aiheutuu siitä, että käsitettä nimettäessä halutaan korostaa saman kä- sitteen eri käsittepiirteitä, esimerkiksi *primääriliete* : *me- kaaninen liete* tai *energiametsä* : *lyhytkiertometsä*. Eri- koiskielet, jotka ovat läheisessä kosketuksessa yleiskie- leen, omaksuvat joko itse yleiskielen sanoja tai niistä kul- keutuu erikoisalan termejä erikoisalan ulkopuoliseen vies- tintään, vrt. esimerkiksi *hiilimonoksidi* : *häkä* tai *Insek- tengift* : *Insektizid*. Synonymiaa aiheuttavat myös sub- jektiiviset tekijät käsitteitä nimettäessä, kun aikaisemmin käytössä olleen termin rinnalle luodaan esimerkiksi eufe- mistinen tai affektinen ilmaus (*Waldschadensbericht* : *Waldzustandsbericht*; *neuartige Waldschäden* : *Wald-*

sterben) tai käsite halutaan arvottaa uudelleen (*Tierkörperbeseitigungsanstalt* : *Tierkörperverwertungsanstalt*).

Useimmiten synonyimia aiheutuu kuitenkin erilaisten sananmuodostusmenetelmien käytöstä terminmuodostuksessa. Varsinkin vierasperäisestä termistä ja sen saksan-/suomenkielisestä vastineesta muodostuvat terminologiset dubletit ovat alalle hyvin tyypillisiä, mutta harvinaisia eivät myöskään ole tapaukset, joissa vierasperäisen termin rinnalla on kaksi tai useampi omakielinen vastine. Ympäristöalalla vierasperäiset termit ovat useimmiten latinalaista ja kreikkalaista alkuperää, esimerkiksi *Halophyt* : *Salzpflanze* tai *antropogeeninen* : *ihmisperäinen* : *ihmislähtöinen*. Tutkimustulokset osoittavat myös, että anglismien osuus on ympäristöalan sanastossa – toisin kuin monen muun erikoisalan terminmuodostuksessa – melko vaatimaton. Tyypillisiä ovat lisäksi termparit, joissa omakielisten tai vierasperäisten termien rinnalla esiintyy vastine, joka on muodostettu osittain vieraskielisistä ja osittain omakielisistä aineksista, jolloin sananmuodostuksessa puhutaan hybridimuodosteista, esimerkiksi *Aapamoor* : *Strangmoor* tai *eläinplankton* : *eläinkeijusto*. Harvinaisia eivät myöskään ole synonyimia-tapaukset, joissa hybridimuodoste muodostaa ikään kuin välivaiheen siirryttäessä vieraskielisestä termistä omakieliseen vastineeseen, esimerkiksi *akuutti toksisuus* : *akuutti myrkyllisyys* : *välitön myrkyllisyys*. Vierasperäisestä termistä ja sen omakielisestä vastineesta muodostuvissa terminologisissa dubleteissa vierasperäisen termin katsotaan kuuluvan ylempälle abstraktiotasolle kuin omakielisen termin. Vierasperäistä termiä käytetään varsinkin alan sisäisessä viestinnässä, omakielistä taas siirryttäessä ylempiltä abstraktiotasolta alemmille selventämään käsitteen sisältöä ja tehostamaan viestin perillemenoä sekä erityisesti tietoa populaaristettaessa eli alan ulkopuolisessa viestinnässä.

Huomattava osa synonymiasta johtuu sanaliittotermin tiivistymisestä yksisanailmaukseksi, ts. yhdyssanaksi tai johdokseksi, esimerkiksi *ilman laadun seuranta* : *ilmanseuranta*. Myös lyhennesanoilla on merkittävä osuus erikoisalojen termistöissä sanaliitto- tai yhdyssanatermin rinnalla. Lyhennesanoja ovat lekseemit, joista puuttuu lähtösanaan verrattuna jokin osa tai osia, esimerkiksi *luonnonmukainen* : *luomu*. Ympäristönsuojelun kielessä lyhennesana on usein suora laina englannin kielestä, kuten seuraavien esimerkkien kirjainsanat eli lähtösanan alkukirjaimista muodostetut lyhennesanat: *Bio-konzentrationsfaktor* : *BCF* (vrt. engl. *bioconcentration factor*); *biokemiallinen hapentarve* : *BHT* : *BOD* (vrt. engl. *biochemical oxygen demand*). Muita merkittäviä ympäristöalan sanastossa synonyymiaa aiheuttavia tekijöitä

ovat kemiallisia alkuaineita ja yhdisteitä symboloivat kemialliset merkit ja kaavat (*elohopea* : *Hg*; *hiilidioksidi* : *CO₂*) sekä sananmuodostussynonyymia, jolloin synonyymeillä on yhteinen perusmorfeemi (*Düngemittel* : *Dünger*) tai yhteinen yhdyssanan alku- tai loppuosa (*elinkaariarviointi* : *elinkaaritarkastelu*). Lyhennesanoilla sekä kemiallisilla merkeillä ja kaavoilla on erityisen tärkeä tehtävä muun muassa muodostettaessa alalle uusia termejä, esimerkiksi *kokonais-BOD*, *P_{koko}*, *C/N-Verhältnis*. Tutkimus osoittaa, että synonyymia ei ole ekologian ja ympäristöalan kielessä suinkaan redundanssi-ilmiö, vaan sillä on tärkeä viestinnällinen ja kognitiivinen funktio erikoisalan teksteissä.

Tunneväritteiset ja eufemistiset ilmaukset

Erikoisalojen tieteellisten tekstien ominaispiirteinä pidetään yksiselitteisyyttä, abstraktisuutta, staattisuutta ja objektiivisuutta. Tieteellisille teksteille on perinteisesti ollut vähiten tyypillistä sellaisten ilmausten käyttäminen, joilla pyritään vetoamaan tai vaikuttamaan tekstin vastaanottajan käyttäytymiseen. Monet ympäristöalalla käytettävät nimitykset ovat erikoiskielen lisäksi osa myös yleiskieltä ja monet termit herättävät maallikoissa affektipitoisiaakin kannanottoja. Ympäristönsuojelutoimenpiteiden kannattajat ja vastustajat ovat pyrkinet varsinkin Saksassa jo varhain edustamaan kukin omia katsantokantojaan myös kielellisesti hyvin painokkaasti. Ympäristöpoliittisesti aroista aiheista, kuten radioaktiivisista jätteistä tai ympäristöä tuhoavista kemikaaleista, puhuttaessa käytetään saksassa usein keskenään kilpailevia nimitysvariantteja aina sen mukaan, mihin intressiryhmään puhuja kuuluu. Kun puhuja haluaa johtaa kuulijaa harhaan, hän voi pyrkiä välttämään liian läpinäkyviä ilmauksia (*keskimääräinen tappava annos*) ja korvaamaan ne esimerkiksi vieras- tai lyhennesanoilla (*LD₅₀*). Eufemismin avulla nimitettävästä kohteesta pyritään korostamaan sellaisia Aspekteja, jotka eivät herätä viestin vastaanottajassa negatiivisia konnotaatioita (*Recyclingpark, kasvinsuojelulaine*).

Liimatainen, Annikki: *Untersuchungen zur Fachsprache der Ökologie und des Umweltschutzes im Deutschen und Finnischen: Bezeichnungsvarianten unter einem geschichtlichen, lexikografischen, morphologischen und linguistisch-pragmatischen Aspekt*. Finnische Beiträge zur Germanistik 22. Frankfurt a. M.: Peter Lang, 2008. 417 s. ISBN 978-3-631-58151-3.

Paikkatietosanastoa suomeksi

Riina Kosunen

18

Keväällä 2008 Sanastokeskus TSK:ssa tehtiin Maanmittauslaitoksen tilaama paikkatietoalan sanastokäännös. Työn lähtökohtana olevan paikkatietosanaston on koonnut paikkatietoalan standardoinnista vastaava Kansainvälisen standardisoimisjärjestön ISO:n tekninen komitea TC 211, jonka toimintaan Maanmittauslaitos osallistuu. Sanastoon on poimittu TC 211:n laatimista paikkatietostandardeista noin 500 termiä. Termien lisäksi sanastossa on annettu lähteet, käsitteiden (standardeista peräisin olevat) määritelmät sekä tarpeen mukaan huomautuksia ja esimerkkejä. Sanaston lähtökielenä on englanti ja muita kieliä arabia, japani, kiina, ruotsi, suomi ja tanska; kielivalikoimaa laajennetaan jatkuvasti. Sanaston tarkoituksena on yhtenäistää paikkatietoalan termien käyttöä eri kielillä, ja se on saatavissa internetissä.

Sanastokeskuksen tehtävänä oli laatia paikkatietosanastosta suomenkielinen versio eli hakea englanninkielisille termeille suomenkieliset vastineet sekä kääntää määritelmät ja muut tekstit. Tärkeänä apuna työssä oli Sanastokeskuksen vuonna 2005 julkaisema *Geoinformatiikan sanasto*. Lisäksi terminologi-kääntäjän tueksi muodostettiin Maanmittauslaitoksen, Teknillisen korkeakoulun ja Geodeettisen laitoksen asiantuntijoista työryhmä, joka kommentoi käännöstä ja selvitti yksittäisiä kysymyksiä.

Termistöä vakiinnuttamassa

Paikkatietosanaston käsitteistä ja termeistä monta kymmentä löytyi Geoinformatiikan sanastosta. Kuitenkin paikkatietosanasto sisälsi myös runsaasti käsitteitä, joilla ei suomenkielisiä vastineita toistaiseksi ole tai joiden vastineissa on hajontaa.

Esimerkkinä tästä on paikkatiedon tietotekniseen käsitteilyyn (UML-kieleen) liittyvä termi *composition*, josta jotkut suomalaiset asiantuntijat käyttävät vastinetta *vahva kooste* ja toiset *aito kooste*. Tällaisissa tapauksissa asiantuntijaryhmä ratkaisi, mitä vaihtoehtoa suositeltiin.

Käsite-erojen hyväksyntää

Sanastokäännös toi esiin myös eroja suomalaisen ja kansainvälisen käsitejaon välillä. Esimerkiksi termit *edge* ja *link* viittaavat Geoinformatiikan sanaston mukaan sa-

maan käsitteeseen, ja niiden yhteinen vastine on *linkki*. Paikkatietosanastossa termeille on puolestaan annettu eri määritelmät. Tällaisissa kohdissa pyrittiin englanninkielisten määritelmien pohjalta valitsemaan käsitteitä suomeksi kuvaavat termit (*edge: linkki* ja *link: suunnattu linkki*).

Sanojen vai ajatusten kääntämistä?

Paikkatietostandardit ovat kansainvälisiä, ja myös paikkatietosanaston käännöksessä oli kunnioitettava englanninkielistä alkutekstiä. Tästä syystä esimerkiksi määritelmät pyrittiin kääntämään alkutekstin mukaisesti sen sijaan, että olisi esimerkiksi lainattu Geoinformatiikan sanaston valmiita määritelmiä.

Tästä huolimatta kohdissa, joissa alkutekstin ajatus vaikutti käännettynä jäävän hämäräksi, sitä pyrittiin selkeyttämään. Esimerkiksi käsitteen *kehäjono* määritelmän sananmukaisen käännöksen "jono, — — joka on yhtä kuin mikä hyvänsä oman itsensä kierto" sijaan määritelmäksi annettiin "jono, — — joka voidaan loogisesti aloittaa mistä tahansa alkiosta".

Paikkatietosanasto elää

Paikkatietosanaston käännösprojekti oli alan suomalaisille asiantuntijoille tärkeä tilaisuus jatkaa Geoinformatiikan sanaston parissa aloitettua työtä. Projekti antoi mahdollisuuden vaikuttaa käyttöön otettaviin ja vakiinnutettaviin suomenkielisiin termeihin. Arvokasta oli myös tutustua käsitteiden kansainvälisiin, standardeista peräisin oleviin määritelmiin ja verrata niitä suomalaisiin. Muun muassa Geoinformatiikan sanastossa tehdyn työn arvo (terminologiset määritelmät, käsittekaaviot ja käsitteiden systemaattinen järjestys) ymmärrettiin jälleen keran, kun paikkatietosanastoa verrattiin siihen.

Nyt paikkatietosanasto suomenkielisine käännöksineen on saatu kaikkien kiinnostuneiden käytettäväksi internetiin (www.isotc211.org/Terminology.htm), ja sen linkittämistä valmisteilla olevaan Paikkatietoportaaliin suunnitellaan. Tekijät toivovat, että sanasto otetaan käyttöön, sen termisuosituksiin ja -ehdotuksiin tutustutaan ja että sanastosta annetaan palautetta (Maanmittauslaitos, reino.ruotsalainen@nls.fi) uusien versioiden pohjaksi!

*Termiharava-palstalla
käsitellään ajankohtaisia
tai ongelmallisiksi
osoittautuneita termejä.
Lukijat voivat lähettää
lehden toimitukselle
ehdotuksia sopivista
aiheista.*

– *plutoidi, kääpiöplaneetta, planeetta*

Terminfon numerossa 4/06 käsiteltiin termejä *planeetta* ja *kääpiöplaneetta*. Tämän vuoden kesäkuussa Kansainvälinen tähtitieteellinen unioni IAU päätti muuttaa termejä uudelleen ja loi uuden käsitteen, johon viitataan termillä *plutoidi*.

Planeetaksi (engl., ruots. *planet*) kutsutaan Kansainvälisen tähtitieteellisen unionin määritelmän mukaan Aurinkoa kiertävää taivaankappaletta, joka hallitsee omaa kiertorataansa ja jonka massa on riittävän suuri, että sen oma painovoima riittää muokkaamaan kappaleen suunnilleen pallonmuotoiseksi.

Myös kääpiöplaneetta (engl. *dwarf planet*, ruots. *dvärgplanet*) on Aurinkoa kiertävä kappale, joka on riittävän suuri, että sen oma painovoima riittää muokkaamaan kappaleen suunnilleen pallonmuotoiseksi. Kääpiöplaneetat eroavat planeetoista siten, että niiden kiertoratojen läheisyydessä voi liikkua muitakin merkittävän kokoisia kappaleita. Kääpiöplaneetta ei saa olla minkään planeetan kuu.

Plutoidi (engl., ruots. *plutoid*) on eräänlainen kääpiöplaneetta. Plutoidiksi kutsumisen edellytyksenä on, että kääpiöplaneetta kiertää Aurinkoa kauempana kuin Neptunus. Toistaiseksi plutoidi-nimityksen ovat saaneet

kääpiöplaneetat Pluto, Eris ja Makemake. Neljäs tunnettu kääpiöplaneetta, Ceres, kiertää Marsin ja Jupiterin välisellä asteroidivyöhykkeellä, joten sitä ei voi kutsua plutoidiksi. Kansainvälinen tähtitieteellinen unioni ei ole vielä nähnyt tarpeelliseksi luoda Ceresin kaltaisille kääpiöplaneetoille omaa termiä.

– *digital native, digital immigrant*

Terminpalvelusta tiedusteltiin suomenkielisiä vastineita englanninkielisille termeille *digital native* ja *digital immigrant*.

Digital native tarkoittaa henkilöä, joka on kasvanut digitaalitekniikan aikana. Tällaiselle henkilölle tietokoneet, internet ja kännykät ovat itsestäänselvyys.

Digital immigrant tarkoittaa henkilöä, joka on kasvanut ilman digitaalitekniikkaa, mutta on omaksunut sen käytön myöhemmin. Tällainen henkilö voisi puhua esimerkiksi uudesta digitaalikamerastaan, kun digital native puhuu uudesta kamerastaan.

Kummallekaan termille ei ole suomen kieleen vakiintunutta vastinetta. Digital native -termin vastineeksi on ehdotettu muun muassa *tietotekniikan kaudella syntynyt, tietoyhteiskuntaan kasvanut, tietoyhteiskuntaan syntynyt ja digitaalinen natiivi*. Digital immigrant -termin

vastineeksi on ehdotettu muun muassa *ennen tietotekniikan kautta syntynyt, tietoyhteiskuntaan muuttanut, tietoyhteiskunnan tulokas ja digitaalinen immigrantti*. Näiden termien ongelmana on, etteivät ne ole termimäisiä tai niissä käytetään sanoja, jotka eivät kuulu suomen yleiskieleen.

Sanastokeskuksessa pohdittiin sopivia termejä ja päädyttiin ehdottamaan suomenkielisiä vastineita *tietoyhteiskunnan kasvatti* (digital native) ja *tietoyhteiskuntaan sopeutuja* (digital immigrant). Myös digi(taali)-alkuisia termejä harkittiin, mutta todettiin niiden viittaavan liian televisioihin ja kameroihin.

– *nisäkkäiden nimet*

Maailman nisäkkäiden suomenkielisten nimien nimistötoimikunta on julkistanut ehdotuksensa kaikkien maailman 4629 nisäkkään nimeksi. Ennen toimikunnan ehdotusta maailmassa oli noin 3500 nisäkstä, joilla ei ollut lainkaan suomenkielistä nimeä.

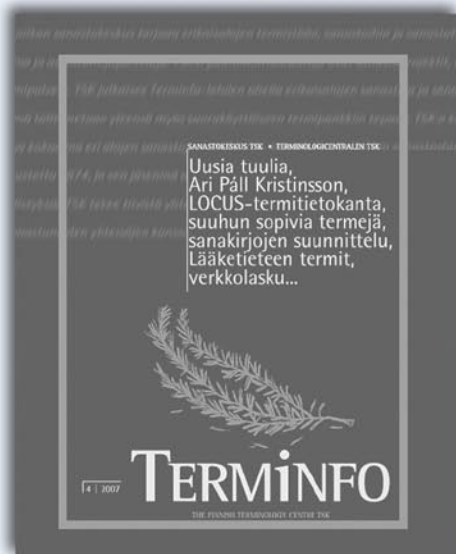
Yksi nimihankkeen päätavoitteista oli muuttaa harhaanjohtavat nimet nykykäsitteen mukaisiksi. Monet nimet ovat olleet harhaanjohtavia, koska niitä luotaessa eläimistöä ei ole tunnettu niin hyvin kuin nykyään.

Kaikki muut kotimaiset hirvieläimet paitsi *hirvi* ja *peura* ovat ehdotuksen mukaan *kauriita*. *Saksanhirvestä* tuli *isokauris*, *kuusipeurasta täpläkauris*, *valkohäntäpeurasta valkohäntäkauris* ja *japaninpeurasta japaninkauris*. Kauris-nimi taas poistettiin sekaannusten välttämiseksi useilta vuohiin kuuluvilta lajeilta. Näin muun muassa *alppikauris* on tästedes *alppivuohi*.

Sekaannusvaaran torjumiseksi *maamyyrämästä* tuli *kontiainen*, sillä se ei kuulu myyriin ja on myyrästä poiketen hyönteissyöjä. Myös *kanadanmajavan* nimi muuttui entistä ja nykyistä levinneisyshistoriaa paremmin kuvaavaksi *amerikanmajavaksi*.

Nisäkkäiden nimiä voi hakea osoitteesta www.fmnh.helsinki.fi/luonto/nimet/nisakkaat. Hakuja voi tehdä suomen-, ruotsin- ja englanninkielisillä nimillä sekä tie- teillisillä nimillä.

Teetkö työtä ammattikielen parissa?

Tilauhinnat Suomessa 2008 (neljä numeroa vuodessa): kesto-tilaus 37 € (laskutusväli 12 kuukautta), 12 kuukauden määrä- aikaistilaus 41 €.

Terminfo julkaisee artikkeleita, joissa käsitellään erikois-kieliä ja niissä käytettävää termistöä. Terminfon avulla saat tietoa tekniikan ja muiden erikoisalojen sanasto- hankkeista, opinnäytetöistä ja tutkimusprojekteista.

Minisanastojen lisäksi Terminfossa annetaan suosituksia ajankohtaisten tai muuten ongelmallisten termien käytöstä.

Terminfon julkaisija on Sanastokeskus TSK. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Tilaa Terminfo-lehti

- käy Internet-sivuillamme www.stellatum.fi
->Tilaaajpalvelu -> Tilaukset -> Valitse tuote riippuvalikosta
- lähetä sähköpostia osoitteeseen tilaaajpalvelu@stellatum.fi
- soita numeroon (03) 4246 5340

- *Termlosen*

Heidi Suonuutin laatimasta sanastotyön oppaasta *Guide to Terminology* on nyt ilmestynyt myös norjankielinen versio *Termlosen. Kort innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid*.

Opas sisältää järjestelmällisen sanastotyön keskeiset periaatteet ja työmenetelmät havainnollistettuina käytännön esimerkeillä. Oppaassa tarkastellaan käsitteanalyysiä, määritelmien kirjoittamista, termivalintaa ja sanastoprojektin eri vaiheita. Lopussa on lyhyt sanastotyön sanasto, jossa on keskeiset norjankieliset (sekä bokmål että nynorsk) termit sekä niiden vastineet englanniksi, islanniksi, ruotsiksi, saameksi, suomeksi ja tanskaksi.

Guide to Terminology on julkaistu englannin ja norjan lisäksi myös suomeksi, ruotsiksi, islanniksi, kiinaksi, kroatiksi ja esperantoksi.

Termlosen on hankittavissa Norjan Kielineuvostosta (www.sprakradet.no).

Heidi Suonuuti
Termlosen. Kort innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid
Språkrådet, Oslo 2008. 54 s.
ISBN 978-82-997266-1-8

- *Begrepp och termer inom området balansräkning*

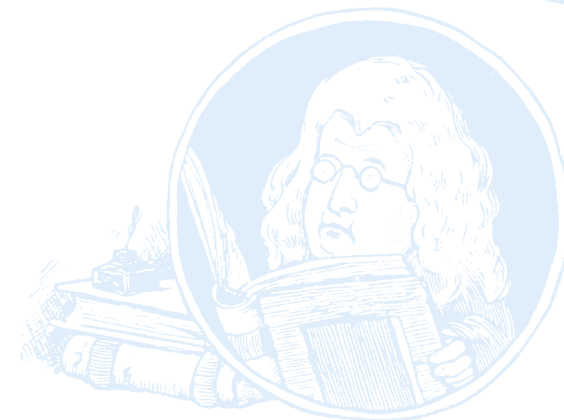
Niina Nissilän väitöskirja *Begrepp och termer inom området balansräkning – teoretisk utveckling och empirisk förankring* käsittelee taseen termejä ja käsitteitä laskentatoimen, kiensuunnittelun ja terminologian näkökulmista.

Väitöskirjassa selvitetään, mitä vaikutuksia yhteiskunnallisilla, poliittisilla, sosiaalisilla tai muilla tekijöillä on ruotsin kielen laskentatoimen ammattikielen termivalintojen vaihteluun ja millaisina yhtäläisyyksinä tai eroina nämä näkyvät alan ammattikielessä.

Niina Nissilä väitteli huhtikuun lopussa Vaasan yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Hän on kirjoittanut tutkimuksestaan myös Terminfon numeroon 2/2006.

Teoksen voi ostaa Vaasan yliopiston julkaisumyynnistä (julkaisumyynti@uwasa.fi) noin 30 euron hintaan.

Niina Nissilä
Begrepp och termer inom området balansräkning – teoretisk utveckling och empirisk förankring
Universitas Wasaensis, Vasa 2008. 263 s.
ISBN 978-952-476-221-2

- *Suurella sydämellä ihan sikana*

Pirkko Muikku-Wernerin, Jarmo Harri Jantusen ja Ossi Kokon laatima *Suurella sydämellä ihan sikana: Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja* esittelee suomen kielen fraaseja, idiomeja ja kuvaannollisia sanoja.

Sanakirja sisältää lähes 4000 suomen kielen sanontaa. Mukana on sekä uudempia (*aikuisten oikeasti, salarakas, ylämummo*) että vanhempia, edelleen käytössä olevia sanontoja (*parempi pyy pivossa, arpa on heitetty, käydä yöjalassa*). Sanontojen merkitykset selitetään ja niiden käyttöä kuvataan todellisista teksteistä poimituin lausein ja virkkein. Tarvittaessa annetaan tieto sanonnan tekstilajista ja tyylistä.

Sanakirja on tarkoitettu kaikille suomeksi kirjoittaville ja puhuville, jotka haluavat rikastuttaa kieltään sanonnoilla tai hakea tietoa sanontojen merkityksestä ja käytöstä. Sanakirja sopii myös suomea opiskeleville.

Suurella sydämellä ihan sikana on myynnissä kirja-kaupoissa noin 40 euron hintaan.

Pirkko Muikku-Werner, Jarmo Harri Jantunen Et Ossi Kokko
Suurella sydämellä ihan sikana. Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja
Gummerus, Helsinki 2008. 467 s.
ISBN 978-951-20-7156-2

- *Svensk-engelsk byggordbok*

Ruotsin Terminologisentrum TNC on laatinut kaksikielisen rakennusalan sanakirjan *Svensk-engelsk byggordbok*. Sanakirjaa on uudistettu ja huomattavasti laajennettu verrattuna vuonna 1990 ilmestyneeseen samannimiseen sanakirjaan.

Sanakirjassa on lähes 20 000 hakusanaa. Termejä ei ole määritelty, mutta sanakirjassa viitataan lähteisiin, joista määritelmiä voi etsiä. Termit on myös luokiteltu ja jokaisen termin kohdalla ilmoitetaan Ruotsin kirjastojen luokitusjärjestelmään perustuva luokka, johon se kuuluu.

Sanakirjassa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa sanakirja-artikkelit ovat aakkosjärjestyksessä ruotsinkielisen hakusanan mukaan. Toisessa osassa on englanninkielisten termivastineiden aakkosellinen hakemisto.

Sanakirja on tarkoitettu kaikille, jotka kirjoittavat rakennusalan tekstejä englanniksi tai kääntävät alan ruotsinkielisiä tekstejä englanniksi. Kirja toimii myös haku-teoksena, jonka avulla voi nopeasti perehtyä rakennusalan sanastoon.

Sanakirja on ostettavissa noin 80 euron hintaan Svensk Byggtjänst AB:lta (www.byggtjanst.se).

TNC 102: Svensk-engelsk byggordbok
Svensk Byggtjänst, Stockholm 2008. 586 s.
ISBN 978-91-7333-277-4

- *ATK-sanakirja*

Säännöllisesti vuodesta 1966 lähtien julkaistusta *ATK-sanakirjasta* on ilmestynyt 14. uudistettu painos. Sanakirjan historiaa käsiteltiin tarkemmin Terminfon numerossa 2/2004. Nyt sanakirja on jaettu kahdeksi kirjaksi.

Sanakirjan ensimmäinen osa kattaa noin 4500 keskeistä tietotekniikan ja sen lähialojen suomenkielistä termiä. Termeille on annettu myös määritelmät suomeksi ja vastineet seitsemällä muulla kielellä, eli englanniksi, espanjaksi, ranskaksi, ruotsiksi, saksaksi, venäjäksi ja viroksi. Käsitteiden välisten yhteyksien ja erojen selvittämiseksi ensimmäisessä osassa on jonkin verran käsittekaavioita ja muita kuvioesityksiä. Kirjan toisessa osassa eli hakemisto-osassa on seitsemän kaksikielistä sanastoa, jotka antavat vieraskielisten termien käännökset suomeksi.

Molempien kirjojen mukana tulee myös CD-ROM-levy, jolla on kyseisen kirjan sisältö PDF-muodossa. Levyllä olevasta aineistosta voi hakea termejä vapaalla tekstihaulla. ATK-sanakirja on saatavissa myös osana Kielikone Oy:n MOT-sanakirjastoa.

ATK-sanakirjan molempia osia saa kirjakaupoista ja suoraan kustantajalta noin 75 euron hintaan (per osa) sekä sähköisessä muodossa Kielikoneelta.

ATK-sanakirja 1. Termit, määritelmät ja vastineet eri kielillä
Talentum, Helsinki 2008. 416 s.
ISBN 978-952-14-1093-2

ATK-sanakirja 2. Sanakirjat 7 kielestä suomeen
Talentum, Helsinki 2008. 616 s.
ISBN 978-952-14-1342-1

- *Kielten nimien tunnukset.*
Osa 1: Kaksikirjaimiset tunnukset

Suomen Standardisoimisliitto SFS on julkaissut toukuussa standardin *SFS-ISO 639-1 Kielten nimien tunnukset. Osa 1: Kaksikirjaimiset tunnukset* suomenkielisenä.

Standardissa on mukana 182 kielen kaksikirjaimiset tunnukset sekä näiden kielten nimet suomeksi, englanniksi ja kyseisellä kielellä. Standardi sisältää myös ohjeet kielitunnusten luomisesta ja niiden käytöstä.

Kaksikirjaimiset tunnukset -standardi on tarkoitettu käytettäväksi sanastotyössä, sanakirjatyössä, tiedon esittämässä ja dokumentoinnissa sekä kielitieteessä.

Standardin hinta on noin 50 euroa.

SFS-ISO 639-1 Kielten nimien tunnukset.
Osa 1: Kaksikirjaimiset tunnukset
Suomen Standardisoimisliitto SFS, Helsinki 2008. 41 s.

- *Codes for the representation of names of languages – Part 5: Alpha-3 code for language families and groups*

Kansainvälinen standardisoimisjärjestö ISO on julkaissut toukokuussa standardin *ISO 639-5 Codes for the representation of names of languages – Part 5: Alpha-3 code for language families and groups*.

Standardissa annetaan kolmikirjaimiset tunnukset 114 kieliperheelle ja kieliryhmälle sekä näiden englannin- ja

ranskankieliset nimet. Lisäksi annetaan tietoa kieliperheiden hierarkiasta. Standardissa myös määritellään olennaiset aiheeseen liittyvät käsitteet.

Standardi täydentää standardia *ISO 639-2 Codes for the representation of names of languages – Part 2: Alpha-3 code*, jossa esitetään kielten nimien kolmikirjaimiset tunnuksot.

Standardin hinta on 74 euroa.

ISO 639-5 Codes for the representation of names of languages – Part 5: Alpha-3 code for language families and groups
International Organization for Standardization, Geneva 2008. 23 s.

- *Terminology work – Harmonization of concepts and terms*

Kansainvälinen standardisoimisjärjestö ISO on julkaisut viime vuoden lopulla standardin *ISO 860 Terminology work – Harmonization of concepts and terms*. Standardissa esitetään menetelmä käsitteiden, käsittejärjestelmien, määritelmien ja termien harmonisointiin.

Standardissa annetaan neuvoja myös harmonisointivien käsitteiden ja termien valintaan, ja siinä on runsaasti havainnollistavia esimerkkejä. Standardissa on liitteenä kaavio käsitteharmonisoinnin prosessista.

Standardia voidaan hyödyntää laadittaessa harmonisoituja yksi- ja monikielisiä termistöjä sekä kansalliseen että kansainväliseen käyttöön.

Standardin hinta on 65 euroa.

ISO 860 Terminology work – Harmonization of concepts and terms
International Organization for Standardization, Geneva 2007. 17 s.

Sekä ISON että SFS:n standardeja voi tilata Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:ltä (puh. 09-149 9331) tai SFS:n verkkokaupasta osoitteesta <http://sales.sfs.fi>.

Sirpa Suhonen

Developing terminology work

Page 3

The increased use of special languages puts pressure on terminology work. New information is created all the time. Terminological vocabularies are important tools for disseminating information to a larger audience. People need exact language in order to be able to act in the society. This means that terminologists must develop and adopt their activities to meet new needs. One challenge is to improve the usability of terminologies.

One object is to optimize the necessary work phases of terminology work with the help of IT solutions. Traditionally the result of terminology work has been a glossary. Currently, terminology work aims not only to compile an individual glossary but also to create a proper setting for using and updating the terminology. Electronic publishing becomes more common, and there will be new ways of presenting terminologies.

Johan Myking – terminologically multi-skilled man

Page 4

Johan Myking was born and grew up in the Radøy Island 50 km north from Bergen. He studied Nordic languages and literature, French and social sciences in the University of Bergen. After he graduated, he stayed in the university to work there. The oil company Statoil had decided to take Norwegian as its work language, and the University of Bergen was given a large terminology project. The project was a very important part of the terminology work done in Norway for many years.

After the project Myking has worked as a lecturer in the university, and participated in other terminological

activities. He was the representative of Nynorsk in the old Norwegian Language Council for many years, and in the recent years he has been responsible for terminological issues in the new Language Council. The Council is an administrative body for the Norwegian language policy, and receives its financing from the state budget.

In August Myking defended his doctoral thesis in the University of Vaasa. He analyses in his thesis the concept of motivation as the principle for term formation using Norwegian oil vocabulary as his source material. Motivation refers to the formation of terms so that the meaning of terms becomes transparent. Myking has also written many other books and articles on terminology.

Myking works as a senior lecturer in the Faculty of Humanities at the University of Bergen. His work includes research, teaching, guidance and some administrative tasks. He thinks that the most important and rewarding part of the work is to discuss about language with young students.

The main responsibility terminology work done in Norway lies with the Norwegian Language Council, but terminology work is also done in the Ministry of Foreign Affairs, Standards Norway and in the field of medicine. Terminology and terminology work is taught in some universities and institutions of higher education.

There is not a common standard language in Norway, but the official languages are Bokmål and Nynorsk. Nynorsk has a purer vocabulary than Bokmål: Danish and German influence is avoided. There are also some differences in the grammar and phonemes in these two languages, but according to Myking the understanding of the other language form does not cause any problems.

The diminishing use of the Norwegian mother-tongues is a problem in Norway. Many big companies have started to use English as their corporate language. Paradoxically, this concerns above all the oil industry which invested in developing Norwegian terms in the 1980s. In the field of scientific research there is also high pressure to publish in English.

Myking participates in Nordterm cooperation and considers it a vital part of the Nordic linguistic and cultural cooperation. It gives strength and support for individual Nordic countries. This is important because terminological views are not always heard or appreciated among general language activities.

Myking sees that terminology and terminology work are very important both as cultural values and as factors influencing economic assets. And at least, the importance of terminology work will not decrease in the globalized economy.

Attention to translation, language and culture

Page 7

Languages and their use are brought forward in many contexts this year. Since 1992 the International Translation Day has been celebrated in Finland and in many other countries. The initiator of the Day, the International Federation of Translators (FIT), chooses a theme for the day. This year it is "Terminology: Words Matter". With this theme FIT wants to pay tribute to terminologists, whose work (glossaries, dictionaries and term banks) is an integral part of the work environment of translators, interpreters and localizers. FIT emphasizes that clear and effective communication calls for words that have been agreed on and that describe concepts identified in a given field of expertise, environment or community.

The United Nations General Assembly proclaimed 2008 to be the International Year of Languages. UNESCO is in charge of this event, and it emphasizes the importance of languages for the identity of people, communication, education and development. When a language dies, a part of the world's cultural diversity with its memories and unique ways of thinking and expression also disappears. According to UNESCO, more than half of the 7000 languages spoken in the world may disappear within the space of a few generations.

In Europe 2008 has been proclaimed the Year of Intercultural Dialogue. The EU has committed to promote cultural diversity and intercultural dialogue in the EU and in the world with various financing programs. In addition, 26 September is the European Day of Languages. The aim is to increase the general understanding of the importance of language learning, to promote multilingualism and intercultural understanding, rise the general esteem of languages and to encourage lifelong language learning.

Active star?

Page 9

What is an *active star* in Swedish? It has nothing to do with astronomy nor film stars, but refers to the Ethernet topology where one fibre transfers several messages. This question is a typical example of those problems that translators encounter in their work. A seemingly simple expression can not necessarily be translated directly. Communication in the field of information and communication technology (ICT) happens mainly in English. Therefore even in Finnish-Swedish translations terms

have to be searched via English. The importance of experts is remarkable. They are in the core of their field where new techniques and concepts are created. The experts understand the content of the concepts, and when the content is clarified, a term can be formed and equivalents looked for. The help of experts is important in this phase, too.

The Internet and its search facilities, translation memories, multilingual web pages and documents of the EU and other expert organizations are valuable tools for translators. However, it is obvious that the ICT field needs systematic and professional terminology work to clarify concept systems and relations. A consistent vocabulary facilitates translators' work and also communication in general. It also saves time, effort and money. Since ICT concerns almost every citizen, it is considered more and more important that consumers' viewpoint is taken into account in terminology projects. In a well-organized terminology project the experts of content, language and terminology work together.

VoIP, VOIP, Voip, voip or V.O.I.P - correct way of spelling abbreviations

Page 10

Soile Järvi has studied abbreviations in her master's thesis. First, she thought she would concentrate on the instructions how to spell abbreviations, but she soon noticed that style guides and even grammars seem to be wary of giving exact instructions. Therefore, the focus shifted on studying authentic spellings.

Järvi chose three terms from the *Internet Telephony Vocabulary* compiled by the TSK: *VoIP* (voice over internet protocol), *WiMAX* (worldwide interoperability for microwave access) and *FLASH-OFDM* (fast low-latency access with seamless handoff, orthogonal frequency divisional multiplexing). She studied the spellings of both the short and full forms of the terms. She classified the abbreviations to acronyms (pronounced as single words) and alphabetisms (pronounced letter by letter).

Abbreviations have been used long but they started to become more common in the 20th century. They are rather common in the names of organizations, and special fields have their own abbreviations which outsiders find difficult to understand. On the other hand, abbreviations are used a lot in everyday language, e.g. in text messages and emails.

Järvi studied the spelling of the chosen abbreviations in special field magazines, newspaper databases, dictionaries and glossaries either printed or published on

the Internet. Järvi noticed that there was some variation according to time, e.g. that some early spellings were not used any more. But the text genre influenced more than time, and different text types favour partly different spellings.

The variety of the spellings of English abbreviations poses challenges to terminology work. It may be difficult to choose the recommended spelling. Because there are no exact rules, the usage or the conventions of a certain organization will decide which spellings are chosen e.g. in dictionaries. Widely used spellings are perhaps safe choices for glossaries, but sometimes it is difficult to define how wide the use is. The situation may become more difficult if the abbreviation is a trademark: should the spelling used by the owner of the trademark be respected even if there was a different spelling which is more common?

The thesis is in English, and it can be found in <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02434.pdf>.

Terminological methods as tools for teachers and students

Page 12

Terminology research and work show that terminological methods can be used in special language planning, analysing of information and languages for special purposes (LSP). For example, organizations can use these methods in developing and harmonizing their concepts and terms. Concrete results of this work are e.g. special field glossaries and term databases.

The need for efficient communication increases in the society all the time, so it can be assumed that the analysing of information will be more and more important in the future. When terminological methods are used, there is always a thorough concept analysis at the background. This will guarantee that concepts and terms are accurate enough for communication needs.

Terminology science as a minor subject has been available in the Faculty of Humanities in the University of Vaasa for twenty odd years. *Nina Pilke*, the writer of the article, has also used terminological methods in such teaching groups where the students didn't know anything or knew very little about terminology. Her aim is to show the students that the terminological way of analysing the world is a functional tool for the experts of different fields.

In her teaching Pilke has used so called activating teaching and an explorative learning model where the individual guides his or her own learning by building

own ideas about things and by looking for new supplementary information.

The use of terminological methods was tried e.g. in a teaching group where the teaching of substance and language was combined in a novel way. The skills of future Masters of Science in economics and business administration were developed so that they can communicate on current themes in auditing in Swedish. The students wrote final reports where they gathered the concepts and their contents on the themes handled during the course. The central concepts were described and Swedish terms with their Finnish equivalents were listed.

The terminological exercise has provided a good ground for considering concepts and terms on a general level in a group and practised students' skills to present special field information shortly and neatly. The way students perceive the theme and their choice of central concepts and their relations show the teachers what things the students understand and what needs to be supplemented and clarified.

Special features of the language of ecology and environmental protection

Page 15

Annikki Liimatainen's doctoral thesis is the first extensive study on the language of ecology and environmental protection. She has studied Finnish and German texts, e.g. dictionaries, text books, standards, statutes and electronic corpora. The thesis aims to clarify which linguistic and non-linguistic factors have influenced and are influencing the language of ecology and environmental protection, and how the Finnish and German vocabulary have developed and changed during time.

Ecology and environmental protection are closely linked not only to each other but also to many other scientific fields. Consequently, the language of the environmental field has acquired an abundance of influences and vocabulary from the language of the special fields close to it as well as from that of politics and various social fields. The thesis demonstrates how the semantic meaning of some terms is distorted when they are used in popularized texts and in standard language dictionaries.

The dictionaries on ecology and environmental protection have been the primary target of examination. One focus of the work has been to find out and collect all the dictionaries in the field that have been compiled until the end of 2004 and that contain German or Finn-

ish. The oldest dictionary containing German is from 1949 whereas Finnish was used as an equivalent language only in 1968 and as an entry language in 1976.

One special feature of the vocabulary of the environmental field is the wealth and large number of designation variants. In many cases, the reason for synonymy is that when a concept is designated, the different characteristics of a concept are emphasized, e.g. *energy forest* : *short rotation forest*. LSPs which are closely linked to the standard language, adopt easily standard language words, or terms drift from them into the standard language.

Most often synonymy is caused by the use of different term formation methods. Terminological doublets formed by words of foreign origin and their German or Finnish equivalents are quite typical of the field. A great deal of synonymy is caused by the shortening of word combinations to single words or abbreviations. Other reasons for synonyms are chemical symbols and formulas designating chemical elements and compounds, e.g. *mercury* : *Hg*.

Unambiguity, abstractedness and objectivity are considered as the characteristics of scientific texts, but in the environmental field the designations used are also a part of the standard language and many terms arouse affective comments from laypersons. Competing designation variants are used when speaking on sensitive environmental issues depending on in which interest group the person speaking belongs to.

Geographic information glossary in Finnish

Page 18

In spring 2008 the Finnish Terminology Centre TSK elaborated a translation into Finnish of a geographic information glossary for the Land Survey of Finland. The original glossary is compiled by the Technical Committee 211 of the ISO. It contains about 500 terms chosen from the geographic information standards compiled by the TC 211, as well as definitions, notes and examples. The original language of the glossary is English, and it has been translated into Arabic, Chinese, Danish, Finnish, Japanese and Swedish.

The task of the TSK was to find Finnish equivalents to English terms, and translate definitions and other texts. The work was facilitated by the *Vocabulary of Geoinformatics* (TSK 32) published by the TSK in 2005. The translator was also given help by a group of specialists from the Land Survey, Helsinki University of Technology and Finnish Geodetic Institute.

The geographic information glossary contained dozens of concepts which had been given Finnish equivalents in the TSK 32. In addition, however, it contained concepts for which there are no (established) Finnish equivalents. In these cases, the specialist group proposed a preferred Finnish term.

During the translation process, differences were noticed in the ways in which a concept is understood in Finland and in the international standards. For example, two terms could be considered as synonyms in the TSK 32, but regarded as two separate concepts in the international standards. In such cases, new Finnish terms were coined on the basis of the English definitions.

As geographic information standards are international, translations of the related glossary have to follow the English original as closely as possible. Therefore, instead of adopting Finnish definitions from the TSK 32, for example, all definitions were translated from English.

The geographic information glossary with its Finnish translation can now be found at the Internet address www.isotc211.org/Terminology.htm. It is the hope of the compilers of the Finnish version that glossary users familiarise themselves with the term recommendations and send any feedback to the Land Survey of Finland (reino.ruotsalainen@nls.fi).

Literature

Page 21

Norwegian guide to terminology

Guide to Terminology by Heidi Suonuuti has been translated into Norwegian. *Termlosen* guide contains the central principles of systematic terminology work and methods. The guide can be bought from the Norwegian Language Council.

Swedish-English Dictionary of Building and Civil Engineering

The Swedish Centre for Terminology TNC has compiled a bilingual dictionary on building and civil engineering which contains almost 20 000 entries. The dictionary contains no definitions, but refers to sources where definitions can be looked for. The terms are also classified, and a code based on the classification system for Swedish libraries has been added to each term. The dictionary is aimed for those who write

building and civil engineering texts in English or those who translate such texts from Swedish to English.

Concepts and terms in the balance sheet

Niina Nissilä's doctoral thesis *Begrepp och termer inom området balansräkning – teoretisk utveckling och empirisk förankring* (the concepts and terms in the balance sheet – theoretical development and empirical anchorage) describes these terms and concepts from the viewpoints of accounting, terminology and language planning. The thesis studies what effects social, political or other factors have on the variation of accounting term choices and how the similarities or differences can be seen in the language of accounting.

Dictionary of information processing

The 14th revised edition of *ATK-sanakirja*, the Dictionary of Information Processing, has been published. The dictionary is divided into two separate parts. The first part covers about 4500 central IT terms in Finnish. It also contains definitions and equivalents in seven languages, i.e. English, Estonian, French, German, Russian, Spanish and Swedish, and some concept diagrams and other illustrations. The other part, the index, contains seven bilingual glossaries which give the Finnish translations for foreign terms. There are also two CD-ROMs which contain the content of the books in PDF format.

Standards

The Finnish Standards Association SFS has published the standard *SFS-ISO 639-1 Codes for the representation of names of languages. Part 1: Alpha 2 code in Finnish*. The standard contains the two-letter codes for 182 languages and the names of these languages in Finnish, English and in the language in question.

ISO has published the standard *ISO 639-5 Codes for the representation of names of languages – Part 5: Alpha-3 code for language families and groups*. It gives the three-letter codes for 114 language families and groups and their names in English and French. In addition, it gives information on the hierarchy of the language families and defines the basic concepts of this subject. ISO has also published the standard *ISO 860 Terminology work – Harmonization of concepts and terms*. It specifies a method for the harmonization of concepts, concept systems, definitions and terms.

Sanastokeskus TSK tarjoaa termeihin ja ammattikieliin liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja. Sanastokeskuksen päätoimintamuotoja ovat sanasto-projektit, termipankki ja termipalvelu.

Sanastokeskus julkaisee Terminfo-lehden ohella erikoisalojen sanastoja sekä kirjoina että sähköisessä muodossa. Termipankki TEPA on käytettävissä osoitteessa <http://www.tsk.fi/tepa/>.

Sanastokeskuksen kirjastossa on laaja kokoelma eri alojen sanastoja, sana-kirjoja ja sanastostandardeja. Kirjasto on avoinna arkisin klo 9.00–16.00.

Sanastokeskus on perustettu 1974, ja sen jäseninä on yksityishenkilöitä, yrityksiä, liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä. Sanasto-keskus tekee tiivistä yhteistyötä sekä jäsenistösä että muiden sanastotyötä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

Terminologicalentralen TSK erbjuder experthjälp i frågor som berör terminologi och fackspråk. Terminologicalentralens huvudsakliga verksamhet utgörs av ordlisteprojekt, termbanker och termtjänst.

Terminologicalentralen utger tidskriften Terminfo samt publicerar fackordlistor både i tryckt och elektronisk form. Termbanken TEPA finns tillgänglig på adressen <http://www.tsk.fi/tepa/>.

Terminologicalentralens bibliotek omfattar ett stort antal fack-ordlistor och ordböcker. Biblioteket är öppet för allmänheten alla arbetsdagar kl. 9.00–16.00.

Terminologicalentralen grundades år 1974 och dess medlemskår består av privatpersoner, företag, affärsverk, översättningsbyråer och ideella föreningar. Terminologicalentralen har ett nära samarbete med såväl sina medlemmar som med övriga organisationer som är intresserade av terminologiarbete.

Sanastotyön asiantuntemusta vuodesta 1974.